

NOUA REVISTĂ ROMÂNĂ

ABONAMENTUL :
In România un an (48 NUMERE), 10 lei
„ sease Junii 6 „
In toate țările uniunii postale un an 12 „

POLITICA, LITERATURA, ȘTIINȚA ȘI ARTA
APARE ÎN FIECARE DUMINICĂ

UN NUMĂR :
25 Bani

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA
București, Calea Victoriei 60, Pasajul No. 3
DIRECȚIA : București, B-dul Ferdinand 55
TELEFON 8/66

DIRECTOR :
C. RADULESCU-MOTRU
PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREȘTI

Se găsește cu numărul la principale
librării și la depozitarii de ziare
din țară

Prețul anunțurilor pentru o pătrime
de pagină 10 lei.

No. 6.

DUMINICĂ, 5 DECEMBRIE 1910

Vol. IX.

SUMARUL

NOUȚĂȚI :

Concurs literar. — Către cititori. — Discuția la Mesaj. — Învățătorii și salariile. — „Căsnicii” de D. Ionescu-Quintus. — Ecouri din lumea medicală.

CEȘTIUNI ACTUALE :

C. RĂDULESCU-MOTRU. *Cele două partide reale.*
D. DRĂGHICESCU. *Mai multă dreptate.*

CRITICA LITERARĂ :

N. EM. TEOHARI. *Înfluența romantismului francez asupra literaturii române.*

TEATRU :

LAZĂR COSMA. *Cronica teatrală.* Teatrul Național: „Bestia” de G. Diamandy; Compania Davila: „Maman Colibri” de Henry Bataille.

DISCUȚII :

PREȚUL VASILE G. ALEXE. *Politica și clerul.*

NOTE ȘI INFORMAȚII : *Discursurile Tronului (Satiră în versuri). — Angelo Mosso. — Asupra poeziei noastre de azi. — Cercetarea paternității în Franța.*

REVISTA REVISTELOR : *La revue. — Revista democrației române. — Convorbiri literare. — Luceafărul.*

FINANȚE ȘI COMERȚ : *Banca Românească.*

NOUȚĂȚI

Concurs literar

„Noua Revistă Română” a hotărât să acorde în fiecare lună un premiu în bani de **cincizeci lei** pentru cea mai bună **satiră politică în versuri** privitoare la viața noastră publică. Satira va trebui să aibă caracterul obiectiv al unei lucrări literare.

Manuscrisele se vor trimite pe adresa redacției până la 14 ale lunii.

Către cititori

Administrația revistei noastre a hotărât să acorde următorul abonament de favoare, cititorilor cari se vor grăbi să se aboneze săptămâna aceasta : Cine va trimite până la 15 Decembrie cor. direct administrației revistei Calea Victoriei 60 (Pasajul Imobiliara 3) suma de **10 lei** (costul unui abonament anual), va fi considerat abonat de la 31 Octombrie 1910 până la 31 Decembrie 1911 primind ast-fel revista 14 luni în loc de 12.

Odată cu trimiterea numărului viitor, **noi! abonați pe un an** vor primi toate numerile apărute până acum din vol. IX.

Discuția la Mesaj

Discuția la Mesaj, din anul acesta, a fost deosebit de interesantă.

Ea a precizat, în primul rând, opinia pe care o au partidele de opozițiune despre reformele agrare legiferate de partidul liberal, astăzi la guvern. Această opinie este cu mult mai favorabilă liberalilor de cum se credea până acum Șeful partidului conservator-democrat, d. Take Ionescu, a vorbit de complectarea acestor reforme, și nu de abrogare. De asemenea fruntașii partidului conservator, d-nii N. Filipescu și Delavrancea, n'au mai întrebuintat aceiași vehemență în critica lor ca altă-dată.

Este neîndoios că reformele legiferate de partidul liberal au fost mai puțin radicale de cum se păreau la început, și de aceea ele au sfârșit prin a ralia pe toată lumea.

În privința reformei electorale, pozițiunea fie-cărui partid n'a eșit destul de clarificată din această discuție.

Partidul liberal este doritor de o reformă, dar este în căutarea unei formule.

Partidul conservator-democrat este pentru un sistem intermediar între votul universal și colegiile censitare de astăzi.

Partidul conservator, prin d. N. Filipescu, s'a pronunțat pentru menținerea colegiilor actuale.

Cu mai multă pasiune s'a discutat la Mesaj cestiunea succesiunii la guvern, după demisiunea ministerului I. Brătianu.

Cine va veni la guvern ?

Mai întâi, partidul liberal n'ar avea de ce să plece de la guvern, după ce legislatura lui a fost așa de laudată. Dar partidul liberal are libertatea să plece când vrea de la guvern, și de aceea „în ipoteză” să poate discuta cine va veni după dânsul !

În ipoteză, să poate desigur discuta ori cât și se poate ajuge la diferite soluțiuni, precum s'a și ajuns.

În ipoteză, la guvern poate fi chemat ori ce cetățean român care are încrederea M. S. Regelui. În privința aceasta nu încapă îndoială.

În practică însă să știe, că dacă poate veni la guvern ori și ce cetățean, care are încrederea M. S. nu poate sta la guvern, de cât acela care are încrederea Țării. Să înțelege că, iarăși în ipoteză, M. S. poate să reînnoiască încrederea Sa aceluiaș cetățean, care în alegeri n'a obținut încrederea Țării, și să decreteze noi alegeri ; apoi în caz de neisbândă, mai poate M. S. să reînnoiască la înfinit aceeași încredere cetățeanului ales. . . Dar aci sfârșește ipoteza. M. S. pare hotărâtă ca pe cetățeanul, pe care îl va chema să formeze noul guvern, să nu-l asigure de loc de reînnoirea încrederii Sale, în caz de cădere în alegeri.

Și, cu aceasta, situația succesiunii la guvern să clarifice.

Când cetățenii alegători vor ști, că guvernul care va urma guvernului Brătianu, nu se impune de M. S. ci se supune la aprecierea opiniunii publice, atunci este cestiune numai de câte-va luni data când va veni la guvern cetățeanul

acela și cu el partidul, — care, în adevăr, are încrederea colegiilor electorale.

Lucru important de știut era numai că M. S. Regele nu are intenția să-și impună guvernul ce și-l va alege; — și acest lucru l'am aflat din discuția de la Mesaj. Pentru rest vor îngriji ei singuri, cetățenii.

C. R-M.

Învățătorii și Saliariile.

Opinia publică a fost impresionată în chip deosebit de atitudinea demnă pe care învățătorii au luat-o, cerând prin mii de petiții, adresate Corpurilor Legiuitoare, mărirea salariilor.

În primul moment s'a crezut că la mijloc este un joc politic, și se explică astfel: Partidul liberal este în ajunul plecării dela guvern. Cum ar putea să întrebuințeze în opoziție pe învățători mai bine decât dându-le speranțe că atunci când vor veni iarăși la putere are să le mărească salariile!? După această explicație se crede că mișcarea învățătorilor este o uneltire politică, pusă la cale.

Comitetul Asociației chiar a căutat să lămurească această interpretare greșită, accentuând că mișcarea pe lângă că este independentă de partidul liberal, dar este independentă chiar față de d-l Haret, și în același timp a manifestat păreri de rău și indignare față de acest partid, care a știut numai să se laude cu activitatea extra-școlară a învățătorilor, fără să se gândească cătuși de puțin la soarta lor.

În acest chip s'a făcut lumină în jurul celor 2000 de petițiuni.

Ramâne acum întrebarea: care va fi soarta celor câte-va mii de cereri? Fiindu-ne date obiceiurile politice, vom zice că, partidul liberal fiind pe ducă, va căuta să evite rezolvarea lor. 1) pentru că este în interesul lor politic ca învățătorii să rămână tot nemulțumiți, mai ales că vine opoziția, când numai cu nemulțumiți se va putea îndulci tristețea acestor zile: 2) nu li se va mări salariile, pentru ca la un moment dat să poată striga cutare demagog: noi am avut întotdeauna înscris în programul nostru, îmbunătățirea soartei voastre, dar n'am putut să îndeplinim aceasta, căci n'am avut timp, ne-am retras dela putere, prin surprindere, dar tot noi și prin noi se va face, zadarnic așteptați dela alții îmbunătățirea soartei!

Față de această stare de fapt, zicem că în jurul mișcării învățătorescilor este o țesătură politică, care nu se poate desmînți de Comitetul Asociației, căci sunt stări ca și morale cu două înțelesuri, cel puțin!

Gr. Mustea

„Căsnicii...“ de D. Ionescu-Quintus.

Se citește ușor și cu plăcere romanul dialogat al D-lui Ionescu Quintus.

Și aceasta fiindcă scrierea D-sale nu este o carte gravă în care se discută probleme mari sociale (cum li s'a părut unora dintre criticii săi) și nici nu ne prezintă personaje cu o psihologie prea complicată.

„Căsnicii“ e o schiță de moravuri a „high-lifului“ din orașele noastre de provincie. Radu și Adina Negulici, Dinu Damian, Lucia Mioreanu și celelalte personaje ale romanului, sunt tipuri pe care le întâlnești des prin provincie și chiar în unele straturi sociale din Capitală. Autorul — care e un bun observator și mănuește cu dibăcie satira socială — a descris cu vioiciune tipurile sale, cu viața lor ușuratică, cu frivolitățile lor, cu amestecul ridicul al unei culturi superficiale cu vulgarități de toate zilele. Dacă glumele nu sunt toate originale și conversația e câteodată banală vina nu e atât a autorului cât a personajilor sale, cari dacă ar vorbi altfel, n'ar mai fi naturale.

Canavaua romanului o formează cele două căsnicii ale

Adinei Negulici: prima cu soțul ei, a doua cu amantul ei, — amândouă căsnicii nefericite. Nefericite însă din cauza felului ușuratic cum își trăiesc viața acești oameni iar nu — cum spune într'un loc Radu Negulici — din cauză că instituția căsătoriei este în sine condamnată. Noi nu credem că autorul se solidarizează cu această afirmațiune gratuită și superficială a eroului său și că a vrut să se facă apostolul amorului liber. Nu vedem nicăeri în „Căsnicii“ că aci s'ar discuta vre-o teză sau s'ar da soluții sociale.

Cartea D-lui Quintus, după cum spuneam mai sus, pentru noi e o scriere beletristică menită, prin felul interesant și vioiu cum e scrisă, să întâlnească simpatia marelui public cititor, care va regăsi în ea oameni și scene ce-i sunt familiare.

Satira autorului nu e aspră ci de o severitate..., generoasă iar humorul său dacă nu e totdeauna original e în orice caz foarte simpatice.

E. P.

BIBLIOGRAFIE :

- C. Giurescu. *O carte despre politica externă a lui Petru Rareș*. Buc., 1910.
 C. Giurescu. *Un răspuns instructiv*. Buc., 1910.
 N. Iepure, *Trei ani de administrație comunală*. R. Vâlcea, 1910.
 Andrei Rădulescu. *Logofătul Nestor, Viața și activitatea lui Buc.*, 1910.
 Lessing. *Educația omenirii*. (Lumen Buc., 1910).
 Ioan D. Filiti. *Pagini relative la cestiunea națională din Transilvania*. Buc., 1910.
 D. Russo, *Studii și critice*. Buc. 1910. Carol Göbl.
Buletinul Societății de științe din București. Octombrie-Noembrie 1910.
 N. Zaharia. *Tolstoi ea literat și moralist*. Buc, 30 bani.
 Grigore Patriciu, *Studiu pedagogic asupra orfelinatului agricol „Ferdinand“*. Buc. 1910. Albert Baer, Prețul 2 lei.
 G. Diamandy. *Bestia, schiță dramatică în 4 acte*. Buc. 1910. Prețul lei 2.50.

La Administrația revistei, în Pasagiul Soc. Imobiliara No. 3 (Intrarea prin Calea Victoriei 60 și Str. Academiei 19) se găsesc de vânzare pentru cititorii noștri cu preț scăzut :

Colecțiunea volumelor apărute din *Noua Revistă Română* :

Volumele I—IV (Prima serie) cu 5 lei volumul.
 Volumul V—VIII, 3 lei volumul.
 Volumul IX (în curs de apariție). Abonament anual 10 lei.

Din *Studii filozofice* vol. I, lei 5.

Vol. II—IV, 3 lei fiecare volum.

Vol V (în curs de apariție), lei 6.

Puterea Sufletească de C. Rădulescu-Motru (scriere premiată de Academia Română), Lei 6.

Biblioteca editată de *Noua Revistă Română*, 15 bani volumul. Au apărut până acum :

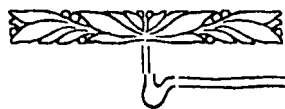
No. 1. În zilele noastre de anarhie, de C. Rădulescu-Motru.

No. 2. Sufletul neamului nostru, de C. Rădulescu-Motru.

No. 3. Contractul muncii, de D. Negulescu.

Cultura română și politicianismul (ediția III-a Sococ), de C. Rădulescu-Motru cu 75 bani (în loc de lei 1,50).

Poporanismul politic și democrația conservatoare, de C. Rădulescu-Motru. Prețul 50 bani.

ECOURI DIN LUMEA MEDICALĂ.

Sanatoriul D-r. Gerota

Sanatoriul de chirurgie și faceri al D-rului Gerota, este o instituție model, după care se poate judeca ce putem produce prin inițiativa privată, atunci când există voință și pricepere.

D-l D-r Gerota, văzând dificultățile cele mari pe cari le întâmpină chirugii în clientela privată, fiind nevoiți să o-

în acest Sanatoriu, așa că după 2 ani de existență a trebuit să fie mărit Sanatoriu.

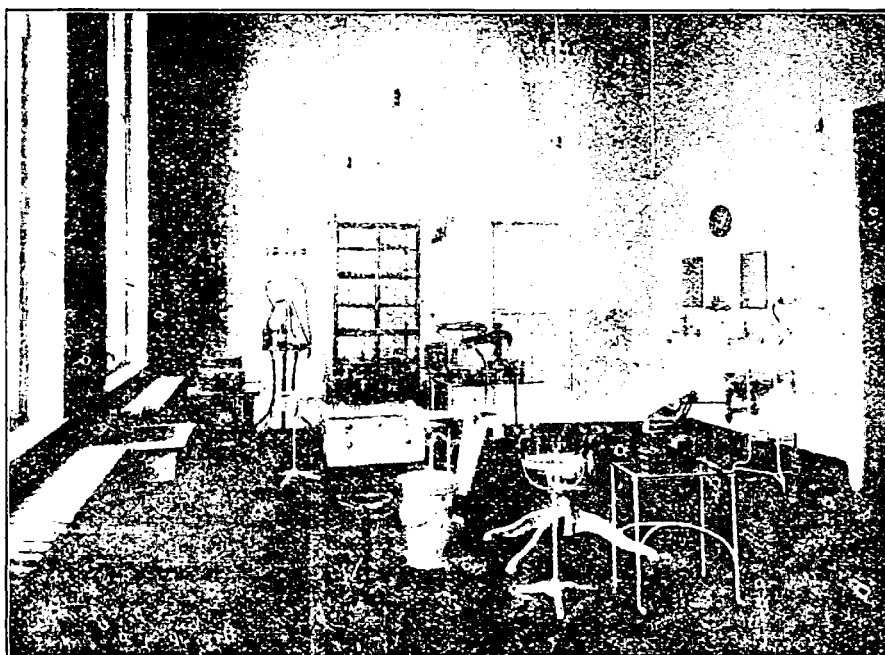
Actualmente, acest Sanatoriu, cuprinde: 1) Un corp principal, cu 38 camere pentru bolnavi, sală de consultații cu toate aparatele necesare, sală de pansamente, 1 sală de operații septice, 1 sală de operații aseptice fie-care prevăzută cu mobilier și instrumente separate, laborator și farmacie, muzeu, băi, oficiu, sală de lectură, etc.

Sanatoriul Dr. Gerota. — Privire generală.

pereze prin case particulare și camere de hotel, punând în joc sănătatea și viața bolnavilor, se decis: a construi cu mijloacele sale proprii, acest sanatoriu special de chirurgie, a cărei necesitate a recunoscut-o toți aceia care l-au vizitat și l-au utilizat.

Nu numai localului dar și mobilierului și construcției interne, i s'a dat o îngrijire deosebită, punându-le de acord atât cu știința cât și cu interesul practic și igienic al bolnavului. Ast-fel, s'a evitat complect stucăria, colțurile, pervasurile, ornamentele, toate țevile și conductele sunt as-

Una din sălile de operație a Sanatoriului.

Construit în 1907 de pe planurile și detaliile personale ale D-rului Gerota, acest Sanatoriu este situat în partea cea mai înaltă și în unul din cartierele cele mai sănătoase ale Capitalei.

La început construit pentru 20 bolnavi, a devenit repede insuficient prin numărul cel mare de bolnavi cari veneau

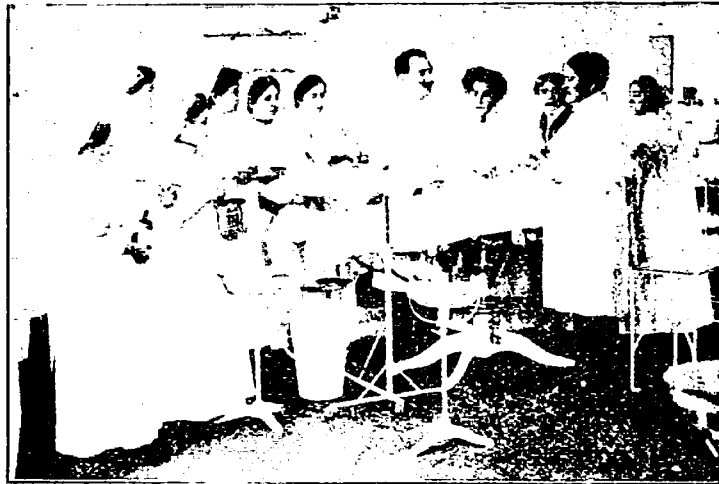
cunse în ziduri, iar pereți, în vederea unor desinfectări ușoare și repetate, sunt spoiți în alb, așa că după fie-care bolnav, camerele se poate desinfecata radical și mai ales că și pardoseala fiind de mozaic se permite aceasta.

Sanatoriul mai posedă: un pavilion de izolare pentru boalele chirurgicale contagioase — infecțioase, un pavilion pen-

tru spălătorie, un pavilion pentru bucătărie și un pavilion pentru etuve și personalul inferior.

Inzestrarea Sanatoriului cu aparatele și instrumentele cele mai noi și mai perfecte, permite ca în acest Sanatoriu să se execute operațiile cele mai diverse și cele mai complicate.

toriu, dintre care peste 200 laparatomii, mortalitatea datorită propriu zis operației, este nulă; supurația după operații aseptice este nulă, iar mortalitatea generală a bolnavilor aduși în Sanatoriu, este de 3-%, mortalitate datorită infecțiilor generale, a sângelui, cu care bolnavii au fost aduși în Sanatoriu, sau afecțiunilor medicale.

Dr. Gerota operând în asistența personalului din Sanatoriu.

Personalul medical, condus cu cea mai mare severitate și disciplină, face ca asepsia și antisepsia să fie tot ce poate fi mai complet în chirurgie.

Dr. Gerota.

Și pentru a dovedi ce importanță are asepsia și disciplina în chirurgie, n'avem de cât să menționăm că din toate operațiunile mari și foarte grave executate în acest sana-

Pe lângă aceste considerațiuni, trebuie să menționăm, că acest Sanatoriu este o instituție de binefacere, căci urmărind nici un interes de profit material, prețul camerelor este mai mic decât costul brut al cheltueilor ce se cere pentru îngrijirea unui bolnav.

Mai mult încă, din excedentul ce rezultă dela camerele de clasa I se întrețin camere gratuite, cari se pun la dispoziție, fie Societății de Salvare, fie săracilor. — Așa putem cita că în 2½ ani de existență s'a cheltuit pentru îngrijirea gratuită, a bolnavilor săraci în Sanatoriu, suma de 18 mii de lei (cheltueli brute, fără a socoti îngrijirea medicală). Tot din excedentul Sanatoriului, se dă mâncare gratuită la 6 copii dela școlile primare din apropiere, care n'au cantine, și o sumă la începutul anului pentru îmbrăcăminte la elevii săraci la acele școli.

Sanatoriul de chirurgie al D-rului Gerota, servește tot deodată ca școală pentru formarea de infirmiere și Surori de caritate. Elevele Institutului Surorilor de Caritate Sf. Elisabeta, sunt trimise în serii, pentru a face practică și pentru a li se preda cursuri speciale de chirurgie.

Este regretabil că, acest Sanatoriu nu este accesibil studenților în Medicină; ar fi o adevărată școală specială, un adevărat focar de cultură pentru studenții în Medicină, cari pe lângă știință și practica chirurgiei ar învăța și modul cum să se poarte cu bolnavii și cum se practică medicina pe bolnavii din clientela privată, cea ce cu regret nu se vede și nu se învață pe bolnavii din Spitale.

Dr. R.

A apărut :

Biblioteca editată de „Noua Revistă Română“

- No. 1. *In zilele de anarhie* de C. Rădulescu-Motru.
- „ 2. *Sufletul neamului nostru* de C. Rădulescu-Motru.
- „ 3. *Contractul de muncă* de Dem. Negulescu.

PREȚUL UNUI NUMĂR 15 BANI

CESTIUNI ACTUALE

CELE DOUĂ PARTIDE REALE

În nici o țară nu găsim în viața politică o luptă mai crâncenă între partide ca la noi, și cu toate acestea în nici o țară iarăși nu găsim, ca partidele să se intereseze de program așa de puțin ca la noi. Programele partidelor noastre politice sunt mai curând isvorite din lecturile și experiența personală a șefilor lor, decât din interesele și aspirațiunile cetățenilor. După lărgimea orizontului intelectual al șefului se extinde și programul politic al partidului! Cetățenii sunt prea mulțumiți dacă șeful lor are vreme să gândească din când în când și la program....

Cu toată această indiferență pentru program, ce luptă și ce persecuțiune între partide! Ai crede că te afli în plin război civil, când asști la lupta dintre partidele noastre! Până în pânzele albe... merge ura fiecărui politician contra politicianului din partidul advers!

Care să fie cauza acestui paradox din viața noastră politică?

Lipsa unei culturi suficiente explică indiferența pentru programe; dar de unde pasiunea?

Cunosc răspunsul unora: bugetul; prădarea bugetului. În parte, în mică parte, da. Dar prădarea bugetului nu explică tot. Gâfăiala spre grăunțe nu se confundă niciodată și nicăieri cu pasiunea; și la noi, în luptele noastre politice, este pasiune. Este și gâfăială spre grăunțe negreșit, dar este și pasiune multă pasiune.

De unde, și pentru care scop, această pasiune, când ea nu vine în apărarea unui program de partid?

Explicarea, care ni se pare nouă mai potrivită cu realitatea, este următoarea.

Țara noastră este împărțită de formă, adică judecând după șefi și cluburi, în patru, cinci partide. Aceste partide, luate în ordinea ascendentă a realizării idealului democrat, sunt: 1) antisemit, 2) conservator-carpist, 3) conservator-takîst, 4) liberal și 5) socialist. Cele trei dela mijloc sunt partide de guvernământ; cele două, dela margine, reprezintă mai mult desiderate: unul, cel antisemiti, spre o extremă reacțiune, și celălalt, cel socialist, spre o extremă utopie.

Aceste partide însă, deși bine definite între ele, prin șefi și cluburi, nu împart în realitate și țara întreagă. Țara, adică imensa majoritate a Românilor, stă indiferentă față de geografia politică a acestor cinci partide.

Țara reală se împarte numai în două partide, și aceste două partide n'au nici șefi recunoscuți, nici cluburi, nici programe dintre acelea care se pot expune în Parlament. Aceste două partide reprezintă fiecare câte una din cele două credințe adânci, pe cari nevoile și experiența seculară a trecutului le-au sădit în sufletul neamului românesc: credința, de o parte, că nu e nimic de făcut în această țară, că cine a apucat să

fie boier, boier rămâne, și cine a fost ursit la sărăcie, sărac rămâne, și că așa fiind, cea mai bună politică este să te dai după păr, cu cei mari,—în fond, credința orientalului, cu care Românul a avut așa de dese apropieri;—și credința, de a doua, credința revoluționarului prin temperament, care nu vede în organizația politică a țării sale decât un putrigai bun de pus pe foc. De o parte, partidul răbdării, al Românilor, cari „răbdă“ de se miră și ei cât pot să rabde, și de cealaltă parte, partidul focului, al Românilor „iuți“, cari nu pot să aștepte, cari nu vor să aștepte o îndreptare a lucrurilor, căci sunt convinși mai dinainte că tot ce se pune la cale de politicieni este fructul egoismului acestora. Răbdarea și iuțea, aceste două fețe ale sufletelor chinuite de mizerii, umilinte și nedreptăți, caracterizează două tactice deosebite, și țin loc de orice program. Vorbește „răbdătorului“ de posibilitatea îndreptării relelor printr'un act al său de energie, și el n'are să te asculte; vorbește celui „iute“ de valoarea timpului în pregătirea reformelor, și el, de asemenea, nu are să te asculte. În conștiința celui dintâi experiența ancestrală a stabilit inerția; în conștiința celui de al doilea, dimpotrivă, aceeași experiență a adus revolta contra tuturor.

Aceste două partide n'au programe de expus în Parlament, dar au fiecare câte o credință pe care și-o apără cu pasiune. Și încă cu multă pasiune.

Nu mă întrebați de numărul aderenților pe care îl are fiecare din aceste două partide! Ele împărțind sufletește țara întreagă, sunt foarte greu de prins în coloane statistice. Ceva mai mult. Fiecare, din aceste două partide, ajunge să crească uneori în așa proporție, că are aparența de a cuprinde întreaga țară! Sunt ani în cari partidul răbdării are cu el unanimitatea cetățenilor, sunt însă și ani, în cari unanimitatea pare că trece de partea focului....

Celelalte cinci partide, de care vorbeam mai sus, s'au suprapus acestor două partide reale. Ele dau, de formă, programele; dar pasiunea vine de jos dela cele două partide reale. Partidele suprapuse guvernează, adică fac legi și își împart funcțiile statului, dar partidele de jos, cele reale, fac alegerile, ele duc la urnă pe alegători....

Când partidul răbdării are unanimitatea în țară, atunci oricare din partidele suprapuse ar fi la guvern, și de ar fi la guvern, chiar o pălărie pusă pe un vârf de băț, tot guvernul iese victorios din alegeri.... Ferească însă D-zeu să fie unanimitatea țării de partea partidului celui cu „iuțea“, că atunci oricât de mare și de „istoric“ (!) va fi partidul suprapus dela guvern, el tot nu va putea să facă alegerile!...

Prin urmare aceasta este explicarea paradoxului de care vorbeam.

De sus vin programele, care se expun și se publică și la cari cetățenii sunt indiferenți; de jos vine pasiunea.

Câte odată programele cele mai demagogice lasă pe public rece, și altă dată un program foarte mode-

rat este ca scânteia așteptată ca să producă explozie.

Căci programele, încă odată, sunt indiferente; explozia vine de jos, din vulcanul pe care îl avem sub picioare,—adică din stratul cel adânc al trecutului nostru tragic și umilit!

Bărbații din partidele suprapuse ar fi bine să reflecteze câte odată, nu numai la aceea ce se vede, ci și la aceea ce nu se vede. C. Rădulescu-Motru.

MAI MULTĂ DREPTATE

Iarba, arborii și vegetația, toate cresc și trăesc numai din binefacerea razelor Soarelui. Soarele este, de asemeni, isvorul din care ființele vii, toate, fără deosebire, își agonisesc puterea de trai.

Soarele este, într'un cuvânt, dătătorul de viață în toată lumea ființelor; în lumina lui toate cresc și prosperează.

Dar ce este Soarele pentru lumea ființelor vegetale și animale, întocmai acelaș lucru este *Dreptatea* în lumea lucrurilor sociale și morale. S'a zis de mult,—și cred că s'a simțit totdeauna,—că: *justitia regnorum fundamentum*, dreptatea este temelia societăților. Acțiunile omenesti nemângâiate, ne atinse de razele Dreptății sunt întocmai ca plantele cărora li se ia lumina razelor de Soare. Palide, livide, clorosate, frunzele fără vlagă ale plantelor ținute la întuneric, lăncezesc, suspină, parcă, și mor de dorul Soarelui. Și tot așa, omul prigonit de o scartă nedreaptă, se ofilește, se degradează și se afundă pe nesimțite în umbra nepătrunsă a morții. Națiunile în care Soarele dreptății se ascunde prea des în norul patimilor inferioare sau în ceața mârșeviei și arbitrarului interesat; națiunile acelea se trândăvesc și se prăbușesc în mizerie. Căci omul n'ar avea niciodată vloga, elanul actelor lui, nici mari nici mici, dacă speranța dreptății nu i-ar licări în suflet. O faptă bună atinsă de raza dreptății se multiplică, germinează și se reproduce cu proporții și puteri îndoite. Și, din potrivă, faptele peste care n'a strălucit raza Dreptății, pier fără noimă, nu lasă urme.

Ceeace ridică vloga din profunzimile misterioase ale ființei noastre și o pulsează în brațul eroic sau în creierul genial, ceeace urcă energia vitală condensată spre a face să se descarce și cheltue în opere trainice și glorioase, în fapte utile remarcabile sau mărețe, este a-tot puternicia speranței în Dreptate. Raza Dreptății împinge în mădularele noastre seva faptelor bune și distinse. Când dreptatea nu-și trimite razele ei peste noi, viața și acțiunea noastră se anemiează, se ofilesc și amorțesc. Un zâmbet numai al Dreptății întrezărite pompează din profunzimile ființei noastre energia sforțărilor încordate și-o condensează, împingând-o în organe, spre a o transforma acolo în acte temeinice și vigoase. Intocmai așa, când razele Soarelui se așează pe frunzele unei plante ținute la întuneric, vloga, vigoarea colorează cu un verde pronunțat paloarea murindă a decoloratelor sale frunze.

Voi care, în țara asta, aveți chemarea să distribuiți Dreptate, sau să supravegheați distribuirea dreptății; voi, toți, cari, în împrejurări, sunteți chemați să recunoașteți și să alegeți dreptatea semenilor voștri, nu vă orbiți de patimi josnice și de interese cari astupă ca un nor urit lumina a-tot-puternică a Dreptății. Viața și vigoarea țării și a neamului vor fi atâta, câtă dreptate veți fi făcut actelor omenesti.

În clădirile ruinate, nelocuite sau rău locuite, se văd adesea prin beciuri mai ales, crescând bălării cu tulpine înalte și întortochiate. Ramurile lor se svârcolesc printre crăpăturile zidurilor și, cu sforțări penibile, se înfășură dupe lucruri, agățându-se de orice, ca să ajungă barim cu creștetul ultimelor frunze în lumina neprețuită a soarelui. Tulpina lor contrastează lugubru cu aceea a plantelor crescute în aer și soare. Lipsa razelor soarelui diformează, încovoie, întortochiază trunchiul. Și întocmai la fel este și Nedreptatea cu privire la caracterele omenesti. Un om care a muncit, și căruia i s'a făcut dreptate după merit, nu poate avea decât o natură francă, un caracter drept, un suflet onest. Nu tot așa poate fi cu omul, care a muncit în întunericul Nedreptății. Ca să poată trăi, omul acesta trebuie, *prin orice mijloc*, să se ridice până la lumina Dreptății. Și când raza Dreptății îi este tăiată de semenii venali sau pătimiși, este fatal ca mersul său să fie oblic, sinuos, întortochiat, caracterul equivoc, sufletul fals și strâmb.

Pe cerul țării noastre vremile de demult au așternut un nor gros și persistent de nedreptăți, de nepotism și venalitate, pe care abia îl întretaie, din când în când, luminișuri de equitate. Având să trăim în întunericul acestor Nedreptăți, firește că la noi caracterele nu se puteau desvolta drepte, sincere și oneste. Meritul trebuie să apuce căi sinuoase, și printr'un mers șerpuit și equivoc, *să se agațe de orice să se strecoare pe oriunde*, până ce va răsbate, în sfârșit, măcar într'un colțisor de lumină de dreptate. Și aceasta se întâmplă la noi, pentru că clădirea noastră este ruinită și neluminată de razele dreptății. Iar ceeace este straniu și trist, este că, totdeauna, se plâng de lipsă de caractere drepte și oneste tocmai aceia cari de obicei întind norul gros al Nedreptăților peste viața și activitatea acestei țări.

Și, în adevăr, cu greu s'ar putea dovedi o țară, în care Nedreptatea să fi pus o stăpânire mai veche și mai temeinică pe suflete și caractere ca în țara noastră. Să se fi trudit o minte diabolică să întocmească o alcătuire socială pe bazele Nedreptății sistematice, și n'ar fi reușit să alcătuiască Iniquități un templu mai desăvârșit ca țara aceasta. Se pot cita cazuri de nedreptate săvârșite pe pământul acestei țări, cari înspăimântă și întunecă mintea, și te fac să crezi că acest pământ este populat de monștrii.

Cunosc bine, de aproape, cazul lui X, fost pre-

fect de Mehedinți; îl cunosc și cititorii acestor rânduri, căci l'au putut afla dintr'un articol ilustrat cu fotografii, într'unul din numerile precedente ale acestei reviste. Nu cred să existe o altă țară, în care Nedreptatea să fie atât de atroce și desgustătoare ca aceea ce se face aceluși om. Acum câțiva ani, X fiind prefect,—într'o primăvară, ca într'un vis fantastic, 50—60 de școli primare—adevărate palate—se ridicau din pământul Mehedințului. Și creșteau frumoase și repede ca prin intervenirea unei puteri supra-omenești. Și adevărat că o putere supra-omenească, un suflet și o energie de zeu, fără seamăn și fără precedent, evoca din neant aceste clădiri și le da întrupare aievea. Cu ce și din ce? Cu simpla, crâncena și admirabila sa voință de erou hotărât, și din energia însuflețirii sale, din somnul nopților nedormite, din eforturile și încordările lui spre a determina pe oameni la sacrificii. Am văzut acea operă și am cunoscut eforturile ce ea costa, frământările ce se cheltuiau în folosul ei și sacrificiile bănești, personale, pe cari le provoca. Azi, la câțiva ani, răsplata acestei opere este calomnia neînblânzită care urmărește cu o patimă furioasă pe autorul atâtor trudiri. Cu această monedă se plătește în țara noastră o inițiativă așa de rară, al cărei exemplu ar fi trebuit răspândit, imitat, trâmbițat și glorificat, căci este așa de rar la noi, și este, totuși, în vremea noastră așa de folositor.

Și tot aici în țară, în zilele noastre, în zilele din urmă, nu văzurăm în sânul unei înalte, a celei mai înalte instituții de cultură, o *Nedreptate*, care trebuie scoasă la iveală și glorificată și ea, ca să proiecteze asupra celui ce a făcut-o, toată ignominia ce trebuie spre a-i face în jurul capului aureola cuvenită? Într'o carte în care se scria despre suferințele țaranului român din trecut, și se ilustra aceste suferințe cu multe exemple, autorul cărții compară suferințele țaranului cu patimile lui Hristos. Autorul cărții și cartea lui au fost aduși în discuția celor din înalta instituție culturală. Și atunci un domn, din acea înaltă instituție de știință și cultură, un domn de știință exactă, de cea mai exactă știință, a citat și a *interpretat* acea comparație ca o batjocorire a religiei creștine, aruncând asupra autorului acuzația de impietate, spre a-i nimici munca și aspirațiile sale cele mai legitime. Cum se degajează din acest mic monument de Nedreptate, atmosfera înăbușitoare și întunecoasă care plutește peste cugetul și caracterele acestui neam! Dacă acest om de știință, de cea mai exactă știință, pe care o cultivă în sânul celei mai înalte instituții de cultură, a fost capabil—cu candoare și sânge rece—de-o atât de abjectă și fâțișe rea credință, și s'a desonorat printr'o faptă de-o atât de strigătoare nedreptate, își închipue oricine, de câtă rea credință și lașitate sunt capabili, la noi, aceia cari nu cultivă vreo știință mai mult sau mai puțin exactă. Dacă un savant (?) care trece ca un om onorabil, a cărui minte trebuia să se purifice și să se inobileze prin cultura științei sale exacte menite să desvolte dreapta

și cinstita judecată,—cade așa de jos, ce voiți să așteptăm dela oamenii de rând, inculți și vițioși?

Nedreptățile acestea strigătoare, aceste lașități interesate ale cugetului, trebuiesc expuse în toată hidoasa lor goliciune, pentru ca să se infiereze cu fierul lor și autorii cari le comit și epoca de iniquitate prin care străbatem; trebuiesc fixate, ținute în vederea tuturor, și acoperite cu oprob, pentru a prepara astfel trecerea la o epocă de mai multă dreptate și curățenie de cuget.

*

Dreptatea este în adevăr aerul și soarele în care germinează și cresc actele omenești. A lua dreptatea acțiunilor omului este a-l înăbuși, oprindu-i respirația. În nedreptate, omul trăește ca sub un clopot de sticlă din care s'a scos aerul, se svârcolește și moare.

De-acî nețărurita, nestinsa, infinita și ineluctabila sete și foame de dreptate. De-aceia religia creștină, care oglindește fondul sufletului omenesc și plămădită în epoca celor mai atroce nedreptăți sociale ale lumii romane, este dela început până la isprăvit, un strigăt, un gemăt după dreptate. Setea de dreptate este izvorul mirajului judecății din urmă și a răsplătirii celor nedreptățiți în împărăția cerurilor. Această sete de dreptate, în ariditatea decadenței romane, inventa mirajul, *fata morgana* a raiului răsplătitor și a iadului ispășitor al nedreptăților de-acî. Setea de dreptate popula cerul cu zei, cu îngeri și diavoli, pentru a o stinge și potoli. Setea de dreptate din profunzimile sufletului omenesc a plămădit materia din care sunt făcute toate religiile, toate credințele.

Setea de dreptate este în domeniul lumii morale întocmai ceea ce este în lumea fizică legea indestructibilității materiei. Nimic nu se pierde, și nimic nu se câștigă. Din ceva nu poți să faci nimic, și din nimic nu poți să faci ceva. O nedreptate este, în lumea morală, echivalentul încercării de a face din ceva, nimic, este distrugerea fără rost a unei valori. Revolta ce deșteaptă nedreptatea, dovedește indestructibilitatea valorilor, a setei de dreptate; ea este mijlocul prin care se restabilește echilibrul dreptății. Dreptatea nu se poate, nu trebuie să fie nimicită. Iar când, totuși, este nimicită, când echilibrul dreptății este rupt, atunci mintea omenească, pentru ca să nu se prăbușească în neant, a inventat viața viitoare, în care echilibrul cumpenii dreptății se restabilește în ideal.

Setea de dreptate nu a fost însă îndestul stinsă de idealul vieții viitoare. Trebuia restituirea în întregime și reală a oricărui echilibru întrerupt din cumpăna dreptății. Și-atunci setea de dreptate, setea de mai multă dreptate, în vremea din urmă, ridică masele omenești ale lumii civilizate, le înglobează în organizații crescânde, în mișcări formidabile pornite spre revendicări și menite să câștige victorii. Setea de mai multă dreptate este imboldul mișcărilor democratice din lume. Omenirea nu-și va afla și desăvârși rostul ei pe pământ, până ce mai întâi nu-și va fi potolit, în de-ajuns, nestinsa sete de dreptate și de mai multă dreptate, care, azi, o dogorește și o frământă.

D. Drăghicescu.

CRITICA LITERARA

INFLUENȚA ROMANTISMULUI FRANCEZ ASUPRA LITERATURII ROMÂNE

Literatura română modernă datorește foarte mult literaturii franceze. Faptul acesta nu trebuie socotit ca o lipsă, ca o inaptitudine a Românului de a crea din propriul său fond. Și Romanii au împrumutat la început—dela Greci—ceea ce nu i-a împiedicat după aceea să ajungă un distins popor literar. Și, lucru demn de luat în seamă, împrumutul lor nu se poate spune că a servit doar la îmbogățirea unei literaturi, căci aceasta nici nu exista,—el a creat-o. Ce dovedește aceasta? Dovedește că Romanii aveau instincte literare, dar că ele dormeau și că au fost trezite numai mulțumită contactului lor cu o literatură streină, formată. Rezultatul se cunoaște. Fără a ajunge la perfecțiunea imitațiilor, imitatorii au săvârșit lucruri bune, frumoase, demne de admirația posterității.

Avem deci un exemplu doveditor că o literatură națională poate să fie creată cu ajutorul unei literaturi streine.

Exemple se pot găsi multe și în literaturile moderne.

Literatura germană de pildă, în secolul al XVII-lea și parte din secolul al XVIII-lea, se află cu totul sub influența franceză, ceea ce n'a împiedecat-o să ajungă în urmă, dintr'odată, una din marile literaturi europene. Un secol și mai bine de influență franceză, n'a putut deci, înăbuși, slei, sau altera, originalitatea, fondul propriu german. Dimpotrivă, influența franceză a pregătit, a ațâțat și a ajutat originalitatea germană să se desăvârșească.

În privința aceasta se poate cita și părerea lui Faguet, instructivă pentru noi din toate punctele de vedere:

„Patriot eu însu-mi și naționalist și șovinist în lucrurile naționale și politice, am poate toată calitatea și fără a fi bănuțit, pot să spun că în materie de literatură sunt dușmanul șovinismului; eu cred că naționalismul este un foarte bun lucru, dar că trebuie pus numai acolo unde îi este locul. Sunt dintre aceia cari nu cred că o literatură se strică, îmbogățindu-se. Dacă este săracă, ea nu are altceva mai bun de făcut, decât să ia din altă parte altoiul, care îi va da, poate, o fecunditate nouă și neprevăzută. Dacă este bogată, ea se va îmbogăți încă și mai mult adăogând ceva la propriul său fond. Este greu de admis că spiritul se sleiește împrumutând și că se îngustează privind pe de-asupra orizontului“.

Afară de asta, când vrei să imiți o literatură streină, nu poți să o imiți întocmai. Deosebirea de rasă se opune la aceasta. Imitația deci, într'o privință, este o luptă, o muncă de comparare, de emulație, de alegere, de încordare și adaptare. În timpul acestei munci, spiritul se exercitează, se lărgeste, capătă

puteri și, originalitatea, dacă există, ia conștiință de ea însăși.

Asupra acestei munci—în care se fac primii pași ai unei literaturi în copilărie și care ajută la interpretarea ei de mai târziu—avem o valoroasă lucrare a d-lui N. I. Apostolescu: *L'influence des Romantiques Français sur la Poésie Roumaine*. Este primul mare studiu de literatură comparată pe care îl avem.

Înainte de a ne ocupa de cuprinsul acestui studiu, să aruncăm o scurtă privire asupra romantismului european, care imprimă un anumit caracter tuturor producțiilor din prima jumătate a secolului al XIX-lea.

I.

Caracterele literaturii așa numite romantice, se deslușesc mai întâi în Germania. Romantismul german este o reacție împotriva spiritului enciclopediștilor francezi, cari stăpâniseră cu desăvârșire veacul al XVIII-lea. Noile lor sisteme prin eari voiau să explice tainele lumii și ale naturii omenești, precum și critica ce o făceau clasicismului, au ademenit la început pe toată lumea. Cu toate acestea ei nu puteau mulțumi necurmat spiritul omenesc, pentru că făptuiau o greșală mare în două privințe. Întâi, interpretau lumea fenomenală cu o cunoștință de faptă neîndestulătoare și, al doilea, socoteau pe om ca o ființă numai rațională.

Mândri de gândirea lor logică, riguroasă și matematică, ei nu vedeau că aceasta era numai o metodă a cunoașterii, iar nu cunoașterea însăși. Cu ajutorul slabelor lor mijloace ei clădiră, inconștient și temerar, un sistem pe care-l socoteau în mulțumirea lor sufletească, ca icoana adevărată a universului. Nu trecu însă mult și se descoperi că enciclopediștii, atât de mândri de rațiunea lor, se înșelau pe ei înșiși și pe discipolii lor. Treptat, treptat, ies la iveală fapte, cari nu numai că nu intră în sistemul preconizat de dânșii, dar chiar contrazic explicațiile lor prea grăbite.

De aci o reacțiune împotriva filosofiei enciclopediste, a cugetării logice și a criticii raționale. Cugetarea logică vrea să zică, nu este de nici un folos, explicațiile ei emancipatoare sunt tot atât de nedovădite și cu neputință de dovedit, ca și acelea ale religiei sau ale metafizicii; atâta, doar, că sunt numai mai puțin frumoase, mai reci și mai strămpte decât ale acestora din urmă. Și astfel lumea se aruncă cu ardoare în toate adâncimile credinței și ale superstiției, unde, fără îndoială, nu crește arborele științei, dar unde oglindiri frumoase îmbătau ochii și unde murmurau izvoarele calde și parfumate ale tuturor emoțiilor.¹⁾

A doua eroare a enciclopediștilor era, am spus, că socoteau omul ca o ființă curat rațională. Ei credeau că cugetările și faptele omului sunt hotărâte numai de rațiune, nici prin minte nu le trecea că adevărata forță motrice a idellor și faptelor omenești stă în emoțiuni, în acele ațâțări elaborate în adânci-

1). Max Nordau. *Misticismul*. (Degenerare Vol. I).

mile lăuntrice, a căror obârșie conștiința nu a poate afla, dar cari, după cum foarte frumos spune Nordau, „o năvălesc de odată ca o hordă de sălbateci, nu spun de unde vin, nu se închină dinaintea unei pravili polițienești a cugetării civilizate și cer cu forța de a li se da o locuință“.

Intreg domeniul vast al trebuințelor organice și al instinctelor ereditare rămăsese ascuns raționaliștilor, ei nu vedeau decât cercul vieții psihice pe care o luminează conștiința. În psihologia lor nu era loc pentru patimi și nebunii. Simțământul firesc însă se răsbună de această rătăcire, se răscoală și, ca o reacție, cade în extrema cealaltă, ne mai admițând decât „inconștientul“, instinctul ereditar și poftele nepotolite organice.

Misticism, deci, de o parte; pasiuni instinctive de cealaltă parte. Romanticismul nu este altceva decât unirea și exagerarea acestor două mișcări revoluționare. Preferința romanticismului pentru evenimentele medievale se explică, întâi, pentru că și în evul mediu exista misticism și multă pasiune și, al doilea, prin starea de lucruri în care se găsea Germania. Intr'adevăr, începuturile romanticismului coincid cu înjosirea Germaniei, cu durerea pe care rușinea stăpânirii streine o pricinuisse în inima tinerelor talente. În evul mediu Germania se afla într'o perioadă strălucitoare de putere și de înflorire intelectuală, ea avea împărați universalși, o minunată poezie lirică de curte, și splendide biserici gotice. Pentru a evita pe Napoleon, scriitorii germani se refugiase la Frederic Barbarossa.

Romanticismul englez, care conține, firește, aceleași elemente, se îndreaptă către evul mediu mai mult din pricina misticismului. Poporul anglo-saxon este din fire foarte doritor de a cunoaște rostul fenomenelor și el a arătat totdeauna mare recunoștință celor cari i-au făgăduit informații. Această frumoasă și nobilă aviditate de a ști, conduse la dezvoltarea paralelă a științelor naturale și a teologiei. Alături de savanți, cari aduc fapte dobândite prin observațiuni riguroase, teologii aduc sisteme compuse din noțiuni arbitrare, cu pretenția, atât unii cât și alții, de a explica fondul, esența adevărată a lucrurilor. Și poporul avu recunoștință, recunoștință pentru savanți, dar mai ales pentru teologi, fiindcă aceștia au la îndemână învățăminte mai îmbelșugate, mai potrivite și mai complete. Credința face astfel pe artiști să se întoarcă către evul mediu, unde atâta vreme a domnit simbolismul adânc și întunecos al catolicismului, cu faima și toate misterele altarului.

De observat că evul mediu al romanticilor, al celor englezi mai ales, cari inventează și preraphaelismul o derivație a romanticismului unde apar tendințe de impresionism—nu este evul mediu istoric, ci un evul mediu fabulos, convențional, o simplă numire pentru ceva în afară de timp și spațiu, o epocă și o țară de vis, în care se poate strămuta cu înlesnire toate figurile și faptele nereale.

Romanticismul francez apare cu o generație mai târ-

ziu decât în Germania. Întârzierea aceasta se explică. În frământările revoluției și ale războaielor napoleoniene, spiritele diriguitoare din Franța n'au avut timp să examineze filosofia enciclopediștilor, să vadă că este neîndestulătoare, să respingă și să se lepede de dânsa; ele își cheltuiau toată puterea în oboselele mărețe ale războiului, nesimțind tocmai o mare trebuință de emoțiile ce le-ar da arta și poezia. Abia în semi-somnul ce a urmat după Waterloo, și-au recăpătat pornirile estetice dreptul lor. Acum tinerele talente se ridică împotriva tendințelor estetice și filosofice domnitoare, și cer ca fantazia să ia locul rațiunii, a procedurii precedente, a disciplinei și a moralei.

Romanticismul francez nu este nici medieval, nici cucerit. El își alege domiciliul mai mult în Renaștere, când vrea să se depărteze de realitate în timp, și în Orient sau în țările fabuloase, când vrea să se depărteze de ea în spațiu. La Victor Hugo, afară de *Burgraves*, a cărei acțiune se petrece în veacul al 13-lea, toate celelalte drame ale sale se petrec în veacul al 16-lea și al 17-lea, precum: *Cromwell*, *Marie Tudor*, *Lucrece Borgia*, *Angelo*, *Ruy Blas*, *Hernani*, *Marion Delorme*, *Le Roi s'amuse*.

Inlinarea romanticismului francez spre Renaștere este firească, spune Nordau. „Renașterea a fost vremea patimilor și crimelor mari, a palatelor de marmoră, a hainelor scânteetoare de aur și a serbărilor încântătoare, vremea când lucrurile estetice aveau mai multă trecere decât lucrurile folositoare, și cele fantastice mai mult decât cele raționale, și când chiar fără-de-legea era frumoasă, pentru că asasinatul se făptuia cu pumnale cizelate și damaschinate, iar otrava se prezenta în cupe, devenite acum istorice prin *Benvenuto Cellini*“.¹⁾

Romanticii francezi se slujise de nerealitatea scenelor lor, pentru a-și putea înregistra figurile după plac, cu toate calitățile exagerate până la monstruoșitate, pe care francezul, neamărât încă de durerea înfrângerii, le iubea în om. Speculațiile filosofice à la *Faust* și monoloagele lui *Hamlet* nu-i interesează. Ei conversează fără încetare, cu antiteze și cuvinte de spirit orbitoare, se bat unul contra zece, iubesc ca *Hercule*, și întreaga lor viață nu e decât o necurmată amețală de lupte, voluptăți, vin, parfumuri și splendoare.

Romanticismul francez se poate descrie, dar nu defini. Dovadă multiplele definițiuni pe cari le întâlnim la criticii francezi și pe cari d. Apostolescu le analizează într'un capitol special, arătând toate lipsurile și contrazicerile lor. Definiția cea mai satisfăcătoare pare a fi aceea pe care o dă Faguet în *Histoire de la littérature française*: „Romanticismul înseamnă acea perioadă a literaturii franceze în care imaginația și sensibilitatea predomină asupra oricărei alte facultăți a spiritului“.

Acesta este romanticismul de unde va avea să se adape literatura română.

II.

Influența romantismului francez asupra literaturii noastre are cauze mai vechi, cari se pot explica istoricește. Rezum câteva din ele după d. Apostolescu.

Principii fanarioți, cari domnesc până la 1821, adusesse cu dânșii nu numai cultura franceză, grație căreia ajunsese atotputernici la Constantinopol, dar și nevoia de a întreține relații cu occidentul Europei, în deosebi cu Franța,—nevoia, deci, de a cunoaște și a vorbi limba franceză. Tot din această pricină, secretarii principilor erau aleși cu preferință dintre francezi. Revoluția franceză și emigrații pe de altă parte, întăriră și mai mult acest curent. Regaliști de seamă, ca marchizul Beauvoil de Saint-Aulaire și alții, ajungând preceptori în principate, contribuie foarte mult la dezvoltarea gustului în familiile române, pentru știința și cultura franceză. Acești preceptori, cari predau negreșit materiile în limba lor maternă, au trebuit, firește, să vorbească cu entuziasm despre patria lor îndepărtată, deșteptând în tinerii elevi români dorința de a călători și a vedea Parisul. Și astfel, către sfârșitul decadei a doua a secolului al XIX-lea, fiii de boeri încep a-și face studiile în capitala Franței.

Către această epocă, literatura română este o i-coană a pseudo-clasicismului francez, contemporanul său. Lipsa de avânt, anacreontism îndoelnic, sărăcie lexicală și de imagini sunt, în general, trăsăturile caracteristice ale slabelor producțiuni dela finea erei fanariote. În această categorie intră Alexandru Bel-diman, care traduse pe Florian și Voltaire; Constantin Conachi, care ne-a lăsat versuri naive și șterse ca acestea:

Zori de ziuă se revarsă
 Și ochi încă n'am închis,
 Cum să-i închid, când ei varsă
 Pârae de foc aprins?..
 Mă vait, strig cu suspinuri,
 Dar nu găsesc ajutoriu;
 Ce pot lacrimi, ce pot chinuri,
 Când durerea-i de amoriu?..
 Ah moarte! numai la tine
 Scăparea mea poate fi.
 Dar la necaz moartea vine?
 Și omul poate muri?

În sfârșit, mai putem cita pe Ioan Văcărescu și Barbu Momuleanu.

Versurile acestor poeți nu au înariparea versurilor unui Gr. Alexandrescu sau Cârlova; trebuie să ținem însă seama ca ei sunt cei dintâi poeți ai literaturii române născânde și că au de luptat nu numai cu greutățile inerente oricărui început, dar și cu secetea, cu tonul și coloritul șters al modelelor streine contemporane.

Alături de acești poeți, în jurul anului 1830 se ridică alții ca Stamati și Eliad Rădulescu, la cari întâlnim un amestec de clasicism și de romantism.

Stamati de pildă, care traduse *Galathée* de Florian, traduce și pe romanticii Lamartine și Hugo. Eliad Rădulescu traduce *Mahomet* de Voltaire și *l'Art poétique* de Boileau, iar la urmă traduce și câteva din *Meditațiunile* lui Lamartine. Treptat, treptat, prin traduceri și lecturi, curentul romantic devine tot mai precumpănit, până ajunge să fie el singur stăpânitorul.

Motivele cari au determinat prima influență a romantismului francez, sunt de ordin mai mult politic decât literar. Poporul român timp de un secol, secolul fanariot, duce o viață dintre cele mai nenorocite. Parcă o furtună groaznică se abătuse peste cele două țări surori, ca să le strice moravuri, legi, obiceiuri, cu un cuvânt întreg fundamentul lor național. Către 1821, principatele române încep să iasă din toropeală. Tot cam în aceeași vreme, în Franța, romantismul zămislește operele sale cele mai de căpetenie. Spiritul răzvrătit al lui Hugo, tonul profetic al lui Lamennais și Chateaubriand, trebuia să seducă pe oamenii noștri avizi de libertate, de independență și forme nouă.

„Această literatură, spune d. Apostolescu, avu un mare succes, fiindcă ea se potrivea cu sentimentele profunde ce agitau poporul român, chiar și în clasele neliterate. Oameni cari înainte citeau puțin, nu numai din pricina sărăciei limbii române, dar și din indiferență către producțiunile ei mediocre, se aprind acum de operele romantice franco-române, nu atât—cel puțin la început—pentru marea lor valoare poetică, cât fiindcă ele răspundeau la dorința secretă de a vedea cântându-se și evocându-se libertatea, independența—sub toate formele.... Micul boer nu-și dădea poate exact seama de evenimentele din Franța; posibil că el să nu fi citit nici o producțiune literară liberalo-romantică, să nu fi fost în curent cu multe lucruri; dar el avea o idee nedeslușită că acolo, spre occident, există un mare model demn de imitat; și, pentru el, Louis-Philippe era un fel de simbol al libertății, al drepturilor cetățenești, al putinții de a trăi în pace, de a respira liber și sub legi binevoitoare“.

Sub imperiul acestei nevoi, oameni ca C. Golescu, Eliad Rădulescu și mai mulți alți boeri, oameni cari nici nu văzuseră Parisul, înființează o societate politico-literară, în a căreia statute se prevede traducerea operelor literare străine. Așa a fost *Societatea Filarmonică* pe care o găsim înființată la 1833, în București. Sub imboldul acestor societăți, în decursul anilor 1830—1831 se traduc 8 opere franceze: *Mărirea și căderea Romanilor* de Montesquieu, *Culegerea din nopțile lui Iung* de Letourneur, *Heraclie* de Corneille, *Bordeiul indienesc* de Bernardin de Saint-Pierre, *Intâmplările lui Telemac* de Fénelon și două piese de Voltaire: *Zadig* și *Mahomet*.

Interesant iarăși este de știut că Societatea studenților români din Paris, din care făceau parte Ion Ghica și N. Bălcescu, aveau ca președinte de onoare, în 1846, pe Lamartine. El da chiar sfaturi comitetului revoluționar din București condus de I. Ghica, Bălcescu și A. Golescu, la 1848.

Dacă la cele arătate mai adăogăm faptul că scriitori mari ca Alexandri, Bălcescu și alții, fie pentru studii, fie pentru că au fost exilați, trăesc mai mulți ani în Franța, ușor putem înțelege cât de covârșitoare a trebuit să fie influența franceză și asupra literaturii.

Să vedem cum se desemnează această influență din punct de vedere literar.

Ea se desemnează mai întâi prin faptul că publicațiile franceze pătrund și sunt citite în principate, chiar și atunci când ele nu conțin nimic privitor la aceste regiuni. Așa în 1804, se constată că jurnalul clerical antirevoluționar *Le Courrier de Londres*, este foarte răspândit în București. Alături de *Le Courrier de Londres* trebuie să mai fi pătruns și alte publicații franceze, e greu însă de aflat cari anume publicații, cari anume ziare sau reviste—ziare și reviste de unde literații români au trebuit neîndoios să-și reîmprospăteze hrana lor intelectuală. E greu, fiindcă traducând articole, studii, nuvele sau poezii, traducătorii nu menționau numele autorului, al revistei sau al cărții de unde le luase.

D. Apostolescu a reușit totuși să stabilească marele rol pe care l'au jucat la început, din punct de vedere literar, două reviste franceze, la *Muse Française* și *les Annales Romantiques*. *Musa Românească* a lui Stamatî trebuie să fi avut de model pe cea dintâi. Și dovadă că a fost așa, deși nicăeri nu se pomenește despre aceasta, este faptul că la *Muse Française* publică mai multe poezii de ale lui Alfred de Vigny, între cari și poema *Bain d'une dame romaine*, pe care Stamatî o imitează în *Scăldătoarea unei cucoane Române*.

A doua revistă franceză, *Annales Romantiques*, a fost și mai răspândită. Aceasta se datorește poate și faptului că *Annales Romantiques* apăreau în formă de almanah, și noi știm câtă slăbiciune are Românul pentru almanahuri, calendare, singurul mijloc prin care literatura noastră a putut străbate și în straturile de jos. Cele mai pune poezii ale lui Eliade Rădulescu își au punctul lor de plecare în această revistă. *Sburătorul* de pildă, trebuie să fi fost inspirat de geniul aerian *le sylphe*, pe care și Hugo și Alphonse Esquiros și Alexandru Dumas tatăl, rând pe rând, îl cântă sau îl descriu în această revistă. Aici apare, în 1830, *La chemise de l'homme heureux* de Daru, admirată și socotită în 1843, ca aparținând lui C. A. Rosetti. Aici apare nuvela *Féderigo* de Mérimée tradusă și localizată de C. Negruzzi. Aici apare în sfârșit, frumoasa poezie a lui Théophile Gautier *la Demoiselle*, al căruia ritm și câteva trăsături au fost pentru prima oară introduse în limba română de către A. Depărățeanu.

Această revistă mai este importantă și din alt punct de vedere: ea ne face cunoscută literatura engleză. Hugo scrie articole asupra lui Byron; M-me Amable Tastu, P. Hédouin și Creuzé de Lesser îi traduc versurile. E ușor de înțeles cât de apreciat a trebuit să fi fost Byron, când el este recomandat de un Hugo, pentru care scriitorii noștri aveau cea mai desăvârșită evlavie. Tot aici găsim o traducere în proză a unei poezii de Thomas Moore—*Mélotie*

irlandaise—pe care Stamatî o traduce în versuri românești sub titlul: *Luntrea pe uscat*.

Aceste reviste, la cari ar trebui, poate, de adăogat și *Mercure de France*, stabilesc cele dintâi puncte de contact între romantismul francez și literatura românească.

III

Cercetarea influenței pe care a exercitat-o romantismul francez asupra fiecărui scriitor în parte, este o lucrare foarte anevoioasă, pentru că scriitorii noștri n'au imitat servil pe cutare sau cutare autor mai mult sau mai puțin cunoscut, ci au preluat, au îmbinat numai, diferitele impresii, de o cam dată nedesluite, cu cari rămăseseră probabil din lecturile lor.

Cu cât bucata e mai de valoare, mai reușită, cu atât mai greu e de aflat. Să luăm de pildă *Sburătorul* lui Eliade Rădulescu. În această frumoasă poemă e vorba, se știe, de o tânără fată ce se stinge cu încetul din cauza unui rău tainic, necunoscut, a unei năluci, care, în toate nopțile, apare sub forma unui flăcău frumos. Ceva analog se găsește într-o poezie a lui d'Esquiros, publicată în *Annales Romantiques*:

Souvent le soir, quand l'horizon est sombre
Quand tout se tait, quand tout dort, à minuit,
A mes côtés soudain je vois dans l'ombre
Paraître un sylphe, un fantôme, un esprit.

Mais, dis-le moi, quand l'orient se dore
Aux premiers feux, qui donc te fais pâlir?
Lorsque le coq vient annoncer l'aurore,
Pourquoi son chant te fait-il tressailir.

Apariția sylfului și dispariția lui la cântatul cocoșului este o credință pe care o întâlnim și la poporul nostru: e vorba de „ucigă-l crucea“. Eliade a eliminat însă partea diabolică, a umanizat-o și a creat astfel *Sburătorul*.

În această poemă întâlnim și un frumos pastel: descrierea unui amurg de seară. Asemenea pasteluri au publicat în *Annales Romantiques*, De Mancy, P. Hédouin și Elisa Grand. Pastelurile acestora însă nu sunt decât niște imitații după unele poeme ale lui Chateaubriand, reunite în *Les Tombeaux Champêtres*. Iată câteva din versurile unui poem publicat și în *Annales Romantiques*, între anii 1827—1828:

Dans les airs frémissants j'entends le long murmure
De la cloche du soir qui tinte avec lenteur.
Les troupeaux en bêlant errent sur la verdure;
Le berger se retire et livre la nature
A l'annuit solitaire, à mon penser rêveur.
Dans l'orient d'azur l'astre des nuits s'avance,
Et tout l'air se remplit d'un calme solennel,
Du vieux temple verdi sous ce lierre immortel,
L'oiseau de la nuit seul trouble le grand silence.

Pastelul lui Eliade e cu mult superior pastelurilor lui De Mancy și Hédouin; Eliade s'a împregnat

oarecum și dela micii și dela marii romantici, și ne-a dat frumoasele strofe cari reamintesc pe Chateaubriand:

Era 'n amurgul serei și soarele asfințise,
A puțurilor cumpeni țipând parcă chema
A satului cireadă, ce greu, mereu sosise,
Și vitele muginde la sghiab întins pășia.

Incep a luci stele rând una câte una
Târzie astă seară răsare-acum și luna
Și focuri în tot satul încep a se vedea;
Și cobe câte-o dată tot cade câte-o stea

Tăcere este totul; și nemișcare plină,
In cântec sau descântec pe lume s'a lăsat,
Nici frunza nu se mișcă, nici vântul nu suspină
Și apele dorm duse și morile au stat.

Să mai cercetăm elementele romantice și din câteva bucăți ale lui Bolintineanu.

In poemul dramatic intitulat *Sorin sau Tăierea boerilor la Târgoviște*, se resimte influența lui *Faust* și a lui *Hamlet*, dar mai mult a lui Faust, a monologului lui. Versurile de mai jos sunt doveditoare:

Nimic, nimic,... Lumina-mi se ascunde mie!...
O studiu fără roadă, ce m'ai înveninat.
Tu mi-ai răpit plăcerea și vieață și junie,
Și nu mi-ai dat nimica în loc ce mi-ai luat!
A trebuit a trece cincizeci de ani de trudă,
Plecat pe cărți să aflu că nu pot ști nimic...

Am căutat misterul în lumi necunoscute:
Pe oameni, pe natură, pe toți am întreat;
M'am coborât în lumea mormintelor tăcute
Și pe țărâna lumii adânc am meditat.

De observat că Bolintineanu nu s'a inspirat direct din original, din Faust al lui Goethe, fiindcă el nici nu cunoștea limba germană, ci dintr'o traducere franțuzească făcută de Gérard de Nerval la 1828. Cu alte cuvinte s'a inspirat dela un Faust trecut prin mentalitatea unui romantic francez. Dragostea de lucrurile misterioase, magia neagră, necromanția, într'un cuvânt fantasticul, pe care-l întâlnim la *Mihnea și baba*—o altă poemă a lui Bolintineanu— fantastic ce apare pentru întâia oară în literatura română, se datorește în mare parte, tot influenței lui Gérard de Nerval. Iată tabloul pe care-l face Bolintineanu când Mihnea pătrunde în peștera Carpaților ca să consulte vrăjitoarele asupra viitorului:

In mijlocul nopții când babele rele
Se plimbă prin regii călare pe stele;
Când lampa se stinge la negru mormânt,
Atinsă de aripi suflată de vânt;
Când buha se plânge ca cobe pustie,
Când răii fac planuri cum oare se ție
In barbare lanțuri poporul gemând
Și morții din groape s'aud suspinând;

Când demoni și spaimă pe munți se adună
De urlă la stele la nori și la lună;
Intr'una din peșteri, în munte râpos
Un om oarecare intră curagios.

In aceeași poemă avem și galopul nebun al lui Mihnea călare, înconjurat de geniuri rele, fugând prin păduri, peste dealuri, peste munți, înspăimântați amândoi—și cal și călăreț—in mijlocul râsetelor demonice:

Mihnea încalecă, calul său tropotă, fuge ca vântul;
Urlă pădurile, fâșie frunzele, geme pământul.
Fug legioanele, sbor cucuvaele, luna dispare.
Cerul se'ntunecă, munții se clatină, Mihnea tresare.
Fulgerul scânteie, tunetul bubue, calul său cade.
Demonii răsără; o, ce de hohote! Mihnea jos sare.

Aici avem ceva mai mult decât un simplu ritm poetic, avem și un element muzical, inspirat de sigur de „fuga în abis”—*la course à l'abîme*—din *Dmna-tion de Faust* celebra operă a lui Berlioz, care s'a jucat la Paris în vremea când Bolintineanu se afla încă acolo. Fantasticul din această fugă, vrăjitoarele, apariția demonilor, a fost neîndoios inspirat de *le Cavalier poursuivi* și *Albertus* ale lui Théophile Gautier:

Trap! trap!—ils vont, ils vont comme le vent de bise;
—La terre sous leurs pieds file rayée et grise,
Le ciel nuageux court sur leur tête au galop:
A l'horizon blafard d'étranges silhouettes
Passent
Chauve-souris, hiboux, chouettes, vautours chauves,
Grand-ducs, oiseaux de nuit aux yeux flambants et

(fauves,
Monstres toute espèce et qu'on ne connaît pas,
Mammouths, Léviathans, Crocodiles, Boas
Cela gagne, glapit, silffe, rit et babille,
Cella grouille, reluit, vole, rampe et sautille;
Le sol en est couvert, l'air en est obscurci.

IV

Din aceste câteva exemple analizate aci sumar, se vede cât este de greu de a găsi izvorul, modelul principal care a determinat inspirațiunea. Scriitorul român nu imită propriu zis pe cutare sau cutare romantic francez, ci pe toți, mai mari sau mai mici, pe toți cari i-au căzut în mână și răspund cu ceva gândului sau nelămurit. Sunt totuși câțiva cari au un rol precumpănitor: Lamartine, Chateaubriand, Hugo și mai în urmă Musset.

In cartea d-lui Apostolescu sunt studiați toți scriitorii noștri de seamă până la Eminescu: Eliad Rădulescu, Cârlova, Grigorie Alexandrescu, Stamati, C. Negruzzi, Bălcescu, Bolintineanu, Nicolescu, Depărățeanu, M. Zamfirescu, Scurtescu, Alexandri și Hașdeu.

A ne opri la fiecare scriitor în parte, e peste putință într'un singur articol de revistă. Intenția mea

e de a da numai o impresie de ansamblu, de a arăta influența romantismului francez așa cum mi-am putut-o desluși eu, din cartea d-lui Apostolescu. Acest articol, firește, nu dispensează pe specialiști de a consulta cartea.

În linii mari, se poate spune că scriitorii noștri au fost influențați mai mult de partea lirică a romantismului. Am spus la început că eu consider ca satisfăcătoare definiția pe care o dă Faguet: „Romantismul înseamnă acea perioadă a literaturii franceze în care imaginația și sensibilitatea predomină asupra oricărei alte facultăți a spiritului“.

Aceste două facultăți, imaginația și sensibilitatea, își găsesc cea mai deplină a lor libertate în exotism sub ambele forme: îndepărtarea în timp și îndepărtarea în spațiu.

Spiritele desprețuitoare de prezent, dezamăgite, puțin mulțumite de starea societății în care trăesc, a vieții pe care o duc, doritoare în același timp de ideal, de nostalgii, de aspirații nedesluite, trebuiau firește să caute în exotism, în exotismul antic și în acel al țărilor îndepărtate, un mijloc de a-și emancipa imaginația de toate contrazicerile prezentului. Prin exotism ele putură lucra mai liber, mai intens, mai colorat, după gustul și fantezia lor.

Exotismul e prielnic originalității, pitorescului și exagerărilor. Îndepărtarea în timp și în spațiu îngăduie toate îndrăznelele imaginației și toate inovările,—ceea ce constituie fondul însuși al romantismului. Cele două feluri de exotismuri nu convin însă deopotrivă oricărui artist. Exotismul în spațiu cere mai multă imaginație. El înseamnă țara îndepărtată unde trăesc toate antitezele, toate energiile, toate exploziile barbarului primitiv, neînălțat de influența convențiilor ca modernul.

Exotismul în timp cere mai mult lirism. Hugo și Lamartine de pildă, cari sunt lirici, privesc mai mult trecutul decât țările îndepărtate, trecutul care stă în legătură cu țara lor, cu contemporanii lor, cu aspirațiile lor. Imaginativii Baudelaire, Flaubert, Leconte de Lisle, sunt numai niște amatori de efecte estetice mai mult sau mai puțin nouă, mai mult sau mai puțin intense, pe câtă vreme ceilalți mai sunt și un fel de apostoli tot odată. De aceea, se vede, liricii au înrâurit atât de mult la noi.

Pe când influența baudelairiană se simte puțin numai la Depărățeanu, un Volney, cu *Les Ruines*, inspiră de odată trei poeți români.

Următorul pasagiu din acest scriitor:

„Je vous salue, ruines solitaires, tombeaux saints, murs silencieux! c'est vous que j'invoque, c'est à vous que s'adresse ma prière. Oui, tandis que votre aspect repousse d'un secret effroi les regards de vulgaire, mon coeur trouve à vous contempler le charme des sentiments profonds et des hautes pensées“ etc.—se preface în *O noapte pe ruinele Târgoviștei* la Eliad, în *Ruinele Târgoviștei* la Cârlova, în *Adio la Târgoviște* cu Alexandrescu.

De aici și până la evocarea lui Mircea cel bătrân și a vitejiei strămoșești, a lui Mircea ce vine în atingere cu cavalerii medievali din Franța, Germania și Ungaria, la 1396, cu prilejul bătăliei dela Nicopoli,—

nu este decât un pas. În poezia lui Alexandrescu, eroicul domn apare pe malul Oltului în costum de cruciat, așa cum se găsește zugrăvit pe zidul din interiorul mănăstirii Cozia:

Oltule care-ai fost martor vitejiilor trecute
Și puternici legioane p'a ta margine-ai privit,
Virtuți mari, fapte cumplite, îți sunt ție cunoscute,
Cine oare poate să fie omul care te-a'ngrozit?

Este el cum îl arată sabia lui și armura
Cavaler de ai credinței, sau al Tibrului stăpân,
Traian, gloria Romei ce se luptă cu natura?
Urias e al Daciei, sau e Mircea cel bătrân?

Toți poeții și prozatorii noștri, până la 1860, sunt mai mult sau mai puțin *laudatores temporis acti*, nu pentru frumusețea reală sau imaginară a lucrului ce a fost și nu mai este, ci pentru contrastul dintre gloria trecută și prezentul lor întunecos. În tristețea și melancolia lor însă, speranța nu moare; ei nu încetează de a crede într'un viitor mai bun pentru țările române. Nota patriotică, care revine în toate poeziile lor de până atunci, este un element inerent vieții lor, un element ce se desface din atmosfera vremii, înfierbântată de lupte și aspirații politico-naționale.

După 1860, influența lui Musset devine mai pronunțată și literatura noastră capătă un colorit mai pesimist. Trecutul încă continuă a fi cântat, dar viitorul e privit mai cu neîncredere. Nuanța musetistă, care se simte în *Cântecele și Plângerile* lui M. Zamfirescu, publicate în 1864, este înainte mergătoare curentului pesimist ce se accentuează pe deplin cu Eminescu, sub înrâurirea lui Lenau, Leopardi și Schopenhauer.

Alexandri, de și a trăit mai mult timp în Franța, a fost, relativ, mai puțin influențat decât ceilalți. După mine, el este un emancipator: a împământenit inspirația, a făcut-o, așa zicând, autohtonă. De aici în colo ea poate să răsară singură și deadreptul fără să mai aibă nevoie de un stimul de afară.

Câteva cuvinte privitoare la d. Apostolescu.

Cum a putut, se vor fi întrebat unii, cum a putut oare să se avânte într'un atât de ingrat subiect, care cere o mare, o enormă cheltuială de muncă? Lucrul se va explica ușor, când voi spune că d. Apostolescu, în felul lui, este el însuși un romantic.

Să mă explic.

La moartea regretatului Tocilescu, dacă a picat undeva, în provincie, o lacrimă sinceră, apoi aceea a fost a lui Apostolescu. La moartea poetului Sully-Prudhome, a vestitului Sully-Prudhome care era și comandor al ordinului „Coroana României“, din numeroasa, foarte numeroasa colonie română din Paris, nu se găsesc înscrise pe registrul de condoleanțe decât trei persoane: d-na Zoe Apostolescu, d. N. Apostolescu și o copilă de 9 ani—Marioara Apostolescu!

Ce are aface aceasta cu subiectul? Uite, are. A-

ceasta explică de ce d. Apostolescu răscolește trecutul și nu se dedă la lucrări mai de actualitate, cum ar fi o antologie școlară de pildă, cu discursurile d-lor Nicu Filipescu, Take Ionescu sau Ionel Brătianu, — antologie de actualitate, de sigur, căci aceștia încă sunt în viață și au chiar la îndemână puterea...

Încă o întrebare pentru a sfârși.

Sunt oare de un real folos, pentru literatura noastră, lucrările de soiul acesta? Ce câștigăm noi adică, dacă aflăm că o bucată se potrivește cu alta, sau că e inspirată de cealaltă, ori că e prelucrată după cea de dincolo?

Câștigăm, căci prin aceasta vedem cum scriitorii noștri traducând, imitând și prelucrând, reușesc să introducă toate elementele trebuitoare unei bune literaturi. Vedem, de pildă, cum un Negruzzi reușește să introducă povestirea epică, un Alexandrescu sau Eliad descripția lirică, un Bolintineanu fantasticul și o ritmică nouă, un Bălcescu proza poetică, largă, ondulată.

Până acum, critica noastră se mulțumea să admire capo-d'operele literare cum se admiră formele frumoase ale omului,—se uita numai la suprafață. De aci încolo ea trebuie să le admire ca un anatomist, care străbate formele sensibile și străbate mai departe pentru a descoperi nu numai frumusețea, dar și organizația frumuseții. De aceea, cred eu, nimic mai instructiv decât a asista la dibuirile unei limbi, care se căznește să îmbrace în forme proprii, în îmbinări purtătoare de înțeles, noțiunile unui popor strein, dar mai cult și cu o literatură mai bogată; noțiuni, pe cari sufletul nostru necăjit, împletit de pătenii, n'avusese încă răgaz să și le deslușească bine.

N. Em. Teohari.

TEATRU

CRONICA TEATRALĂ

TEATRUL NAȚIONAL. *Bestia*, schiță dramatică în 4 acte de G. Diamandy.

TEATRUL MODERN. Compania dramatică Davila. *Maman Colibri*, piesă în 4 acte de Henry Bataille.

Teatrul Național a început seria pieselor originale mai importante, anunțate în această stagiune, cu lucrarea d-lui G. Diamandy *Bestia*. Din nenorocire nu e o lucrare care să iasă din rândul dibuierilor dramatice. Autorul, un dilettante în arta dramatică, și-a numit piesa, cu foarte multă modestie, „schiță dramatică“. Circumstanțele atenuante pe care le pledează dela început nu-l scapă de răspundere. Pentru o simplă schiță, patru acte sunt cam mult. O schiță ne-ar fi arătat numai niște linii generale, trăsurile mari ale caracterelor și intriga sumar redusă la principalele personaje. Lucrarea d-lui Diamandy se încurcă însă într-o sumă de amănunte; de acțiunea principală se leagă atâtea acțiuni lăturalnice parazitare, ne obosesc atâtea lungimi și ne supără atâtea discursuri care n'au nimic de a face cu drama, încât

ne vine să credem că adevăratul sub-titlu al lucrării ar fi trebuit să fie „material amorf pentru o dramă“. Dramă însă care nu va fi făcută.

Acțiunea *Bestiei* se petrece în ziua de astăzi în lumea bună dela noi. Vedem pe scenă un mare proprietar rural, om politic însemnat, o femeie descendentă din vechi boieri moldoveni, un alt om politic, cam afemeiat acesta, un *viveur*, alți oameni politici, —ba asistăm chiar și la un fel de consiliu de miniștri. Ne-am așteptat să găsim în piesă ceva din viața reală a societății noastre, să vedem trăind tipuri care *pot* să existe în lumea românească. Să fie oameni adevărați personagiile care se mișcă în cele patru acte cam destrămate ale piesei?—Grigore Corman, mare proprietar în Moldova, om politic de care depinde la un moment situația cabinetului dela putere, este un om foarte de treabă. Își cultivă singur moșia, este un părinte pentru săteni, înființează bănci populare, cooperative sătești, federații de cooperative, dispensarii, syndicate agricole, mai știu eu ce. Este obsedat de ideologia poporanistă și se străduiește să o pună în practică. Și autorul trebuie să aibă o predilecție pentru acea ideologie, ale cărei formule revin fără încetare în tot cursul dramei. Corman nu este câtuș de puțin ajutat în apostolatul lui poporanist de soția lui Nineta, descendenta din vechii boieri moldoveni. El o iubește la nebunie și caută mereu să o convertească la calea cea bună. Dar Nineta, ființă perversă și diabolică, are cu totul alte preocupări. E individualistă feroce și feministă à outrance. Tot timpul nu vorbește decât de „personalitatea“, de „eul“ ei, de dreptul ei la fericire, de femeia tare, dușmană a bărbatului, de revendicările feministe și de alte baliverne de care-i este plin capul. Se vede că a cetit vreo două-trei cărți și s'a cam scrântit. Cum spune bărbatul ei, suferă de o „indigestie sociologică“. În bărbatul ei, pâinea lui Dumnezeu, Nineta vede un dușman, un tiran, reprezentantul coaliției lumii întregi ca să-i înăbușe personalitatea și să o țină în sclavie. Se revoltă contra lui și n'are alt gând decât să-l înjosească, să-l nimicească. De ce atâta ură și atâta furie? Discursurile și invectivele bietei Nineta ne face să surădem, când nu le găsim afară din cale plicticoase. Este femeia aceasta un tip real, poate să existe în carne și oase? Să concedem autorului că da, așa ca o presupunere. Nu cred însă să susțină că tipul Ninetei este legiune în lumea noastră. Este prin urmare, în cel mai bun caz, ceva izolat, un caz patologic.

În drame suntem însă obișnuiți să vedem tipurile universale, oameni ca toți oamenii, oameni posibili; personagiile rare, anormalitățile, cazurile aproape excluziv individuale când ne sunt prezentate —se întâmplă uneori și asta la scriitori destul de mari—pretindem atunci să ni se explice, să ni se justifice cât mai bine posibilitatea apariției lor. D-l Diamandy nu ne explică nimic, nu ne motivează nimic. E Nineta o natură perversă înăscută, are ceva heredități monstruoase? Dar Nineta e descendenta atâtor boieri moldoveni, oameni cum se cade ca și soțul ei, și fiica coanei Zinca, femeie plină de bun simț și de simțul datoriiilor ei de gospodină, care nu știe nimic de „drep-

turile“ femeilor. E poate produsul educației, produsul frecvențelor? Dar ce educație, ce mediu?

Rămâne să ne explicăm cum putem pe Nineta și să credem că numai literatura individualisto-historico-feministă i-a întors mințile. Se poate cineva sminti deabinelea pentru două-trei cărți citite? Dacă în loc să citească zilnic „La Supériorité des Asexuelles“ ar citi altă carte mai sănătoasă, nu, i s'ar limpezi mintea, și tot individualismul și feminismul ei de vorbe nu ar dispărea? Nineta, cu tot personalismul și revolta ei, în vorbă și faptă, nu e un personaj de dramă. Nu o putem lua în serios cu ideologia ei anostă; tot ce spune sună fals. Ar fi foarte reușită ca o caricatură într'o farsă sau o comedie ușoară. Dar acolo nu ar putea să aducă nenorocirile pe care le seamănă din belșug în piesa d-lui Diamandy.

Nineta, egoistă, perversă și revoltată, găsește omul împreună cu care are să facă lucruri mari pe lume, care n'are să-i înăbușe personalitatea, ci să i-o potenteze, care nu-i cere copii, ca Grigore Corman, ci sprijin, ca să domine lumea întreagă. E Ștefan Prundeanu, prieten al lui Corman, om politic, cuceritor de femei,—personaj inconsistent și fără nici un relief. De data asta i se înfundă cuceritorului. Nineta se desparte de Corman aproape ruinat, după ce acesta refuzase portofoliul oferit și stăruise ca Prundeanu să ajungă ministru. Corman acesta, ideologul și idealistul băncilor populare, avea o particularitate: nu voia cu nici un chip să fie ministru! Nineta se mărită cu Prundeanu. Corman vinde moșia, și în loc de ministru rămâne directorul băncilor populare, or federativelor, mai știu și eu. Viața Ninetei cu Prundeanu este, bine înțeles, un iad. Nu vedem pe scenă, dar aflăm în actul al IV-lea. Vine chiar Prundeanu să-i spuie lui Corman. Zdrobit, istovit, plin de remușcări Prundeanu vine, însoțit de inevitabila Ninetă, să ceară iertare fostului prieten, pe care-l înșelase atât de mișelește. Intreg acest act plutește în fantastic, în nereal, în neomenesc. Scena în care Prundeanu se târăște la picioarele lui Corman cerându-i iertare, cu puțin timp înainte de a se sinucide, e absurdă și penibilă. Ceeace o face și mai absurdă e prezența Ninetei, care n'a venit să-și ceară iertare, ci numai ca să fie de față, agresivă și revoltată cum o știm. Actul acesta e lungit și de un episod lateral, introdus fără rost, acela al dragostei lui Costea, vărul lui Corman, un alcoolic simpatic și sentimental, pentru tânăra guvernantă Maria. Prundeanu se împușcă, își lasă averea pentru spitale și azile, și numește executor testamentar pe Grigore Corman. Nineta când se vede desmoștenită exclamă:—Acum eu ce mă fac! Și iară invective, declamări împotriva coaliției bărbăților, împotriva robiei femeilor, și celelalte. Dar Nineta, cu personalitatea ei puternică, nu va pieri: sânt bani la București (chiar ea o spune); pleacă blestemând încă odată pe tiranul Corman, tocmai atunci aclamat de nu știu ce federațiuni venite să-l salute la București. Rămâne în scenă vărul Costea, care găsind pe masă mânușa uitată de Nineta, o ridică în sus și se întreabă:—Sfinx sau bestie? Și asupra acestei dileme piesa se sfârșește. E adevărat că dilema ne încurcă strașnic. Sfinx sau bestie?

Bestie sau Sfinx? Autorul nu ne dă destule elemente ca să deslegăm greaua ghicitoare. Noroc că nu ne chinuește prea mult.

Acesta este subiectul. Caractere amorfe, or fundamental imposibile cum e al Ninetei, acțiune destrămată, fără nicio gradație, nicăieri conflictul dramatic pus hotărîtor,—nu văd în ce stă drama și unde se pêtrece. Autorul nu știe să se folosească nici de puținele situații fericite care se ivesc aici și colo; cu totul lipsit de meșteșugul teatral, se pierde în amănunte și vecinic uită principalul. Nu motivează mai nimic. De aci unele lucruri inexplicabile. Lăsând de o parte întreg caracterul și acțiunea Ninetei, iată de pildă în actul al III-lea scena când Corman surprinde pe Nineta, cu vărul Costea. Perversa Ninetă, pe care Costea o iubise odinioară dar pe care acum o execră din toată inima, căci știa despre intriga ei cu Prundeanu, când Corman intră în cameră se preface că se smulge, rezistând și plină de indignare, din brațele lui Costea. Trucul reușește, Corman crede deabinelea că vărul său Costea violentase pe Nineta. Fără nici un cuvânt de explicare, Costea care ură pe Nineta, își ia pălăria și pleacă lăsând pe Corman în iluzia lui. E posibil?—Din cele patru acte foarte lungi, singurul acceptabil pe teatru este cel dintâi, cu condiția de a nu lua în serios ideologia Ninetei. Sfârșitul acestui act este stricat însă de penibila conversație dintre Zinca și Nineta, cu privire la sterilitatea acesteia. Lucrurile care se spun acolo puteau să fie spuse și altfel; ceva mai învăluit, cum e spusă mai târziu absurda operație la care s'a supus Nineta. După acest prim act expozitiv, gradația este inversă: din ce în ce mai slab, până ajungem la irealitățile din actul IV. Din toată încercarea d-lui Diamandi, nu rămân decât câteva vorbe de spirit, acestea foarte reușite. Restul va pieri uitat în paradisul bunelor intențiuni.

Cu toate silințele actorilor, piesa nu putea fi salvată. Cu tot talentul lor nu era cu puțință să dea relief și viață unor asemenea personaje. Sarcina cea mai grea incumbă d-rei Maria Filotti, care a jucat pe Nineta Corman. D-sa a făcut tot ce a putut, și a dovedit că poate destul de mult, numai să i-se dea roluri de ființe reale. Acelaș lucru se poate spune și de d-nii Sturdza, Demetriad, Leonescu. Intr'un rol episodic, ceva mai bine schițat ca tot restul, în rolul bancherului Melias, d. Toneanu, părintele lui Zelig Șor, s'a simțit la largul său și a mai înveselit sala.

Teatrul lui Henry Bataille începe să prindă la noi. După *La Femme nue* și *La Vierge folle*, la Teatrul Modern se joacă *Maman Colibri*, piesă ceva mai vechie ca celelalte două. Câteși trele piesele, așa de impecabile ca tehnică teatrală, ca tot teatrul lui Bataille, originale prin felul cum pun vechile probleme ale sufletului, îndrăznețe și uneori viguroase, interesante prin umanitatea lor, pline de poezie și de un farmec subtil și insinuant, au plăcut publicului nostru. *La Vierge folle* a făcut o lungă serie; acelaș lucru îl face și *Maman Colibri*, piesă excelent interpretată, splendid montată de gustul sigur al directorului Companiei.

Henry Bataille este mai ales un pictor de caractere feminine. Și în această piesă, ca și în celelalte două jucate la noi, personajul central este o femeie. Opera lui completă ar putea să poarte ca sub-titlu *Robia Iubirii*. Căci în mai toate dramele lui ni se înfățișează iubirea ca dominând sufletele și viața eroilor și eroinelor: iubirea care nu cunoaște piedici, mai tare ca onoarea, ca datoria, ca toate sentimentele familiale, mai tare ca moartea. Dacă uneori iubirea scoboară până la lașități (ca în *Poliche* de pildă), de cele mai multe ori înalță până la renunțare. De data asta „nebulia divină“ a cuprins pe Irena de Rysbergue, femeie care se apropie de patruzeci de ani, trăind în lumea cea mai bună, frumoasă, bogată, sărbătorită pentru farmecul ei, mămă a doi băieți acum mari, unul de 22 ani, altul de 16, crescuți pe lângă dansa, mai mult camarazi decât filii. O patimă târzie și violentă pentru Georges de Chambry, prieten al fiilor ei, băiat de vârsta lui Richard, fiul cel mare, o dezorbitează și aduce nefericirea în casa bogată și veselă a baronului de Rysbergue, important om de afaceri, bine văzut în lumea pariziană. Irena nu cunoscuse până atunci amorul năprasnic. „—J'ai un printemps en retard...“ explică ea mai târziu — „tu sais, ça arrive... nous en parlions hier, tu te souviens? Il y a des oiseaux qui se mettent à bâtir leur nid très tard... On se dit: sont-ils bêtes! Voilà l'automne...“ Dar fiul cel mare descoperă secretul groaznic. Drama începe. Cu toată durerea lui, Richard nu judecă pe mama lui, dar sentimentul de revoltă și de cinste familială jicnită îi poruncește să se răsbune pe prietenul mișel. Și Rysbergue tatăl află totul; prima lui mișcare a aceiaș ca și a fiului: răsbunarea sângeroasă. Atunci patima Irenei, față de nedreptatea unei asemenea răsbunări, se ridică la înălțimile tragice: fără temere, fără nicio lașitate, pe față, cu primejdia vieții ei, își apără dragostea și iubitul. Ca să-l mențină pe Georges de furia celor doi bărbați, ea rupe legăturile de familie, se răsvrătește și-și reneagă toată viața trecută. Iată acum pe Irena de Rysbergue obiect de scandal public. Isgonită de Rysbergue, pleacă cu Georges al ei. În actul al III-lea îi găsim împreună într-o vilă înflorită lângă Alger. A trecut câțva timp dela plecarea ei și viața i-a fost ca un vis. Acum începe să vadă prăpastia. Simte cum îmbătrânește și cum Chambry se desparte încetul cu încetul de dansa. Nu se revoltă, căci pricepe necesitatea firească a lucrului. Ea a trecut de 40 ani, el n'are decât 22, „trebuie“ ca Georges să-și trăiască viața lui, să meargă încotro îl mână soarta. Biata femeie pricepe limpede că mai curând sau mai târziu viața are să i-l fure; orce împotrivire e zadarnică. Dar iată că inevitabilul se precipită. Miss Deacon, o tânără americană vecină cu ei, începe un flirt stăruitor cu Chambry. Irena ghicește totul. Curagioasă și resemnată, și-a scris de mai înainte scrisoarea de despărțire, în liniște, temându-se cu drept cuvânt de sfârșirea ultimului moment, când n'ar fi fost în stare să o scrie... Într-o noapte sărmana Maman Colibri vede că a sunat ceasul despărțirii. Georges doarme; din grădini, cu parfumul florilor vine sunetul dulce al unei viori care mărturisește dragostea americanei

pentru Georges. Irena recitește plângând scrisoarea în care și-a pus toată sărmana ei inimă, și pleacă iarăș în lume... Multora pare nefirească această renunțare fără luptă, a Irenei: ar fi ceva neomenesc, mai ales nefemeiesc, abdicarea asta pripită, fără împotrivire, fără explicare. Iubirea însă care se ridică la anume intensități nu mai poate fi judecată cu măsura obicinuită. Irena e o ființă excepțională, și iubirea ei, excepțională și ea, e în stare să o ducă la o asemenea renunțare.

În actul final, Irena învinsă, îmbătrânită, doborâtă de durere în urma renunțării ei eroice, se întoarce la Paris. Fiul cel mare Richard s'a însurat cu o fată adorabilă și insignifiantă, și are un copil. Fiul cel mai mic e în școala politehnică. Muma vine la Richard. După răceala primului moment, în fața nenorocirii și zdrobirii bieteii femei, fiul simte că învinsa aceasta, cu tot păcatul ei, îi este tot mamă. Irena nici nu mai are mândria greșelii ei. Fiul o va primi cu brațele deschise și va face și pe soția lui să renunțe repede repede la prejudecăți și să o îmbrățișeze ca pe o mamă. În Irena se desvoltă acum o altă conștiință: a văzut pe noul născut, pe fiul fiului ei, și o altă femeie, bunica, se deșteaptă într'însa. Actul acesta, care n'are nici tăria dramatică a celui de al doilea, nici poezia dureroasă a celui de al treilea, e plin de cea mai duioasă omenire. Ne arată ce plină de acomodamente e viața, cât de șovăitoare sânt hotărârile inflexibile, ce isvor nesecat de dragoste stă în relațiile de familie, cât de aproape de viață este iertarea.

Maman Colibri a fost un strălucit succes pentru d-na Lucia Sturdza. Irena de Rysbergue a găsit în d-sa o întrupare ideală. Plină de o veselie aproape zglobie în actul I, pasionată și violentă în marea luptă din actul al II-lea, cel mai puternic din toate, duioasă și resemnată în cel de al III-lea, îndurerată și umilită, altă femeie, în cel din urmă, d-na Sturdza a ținut tot rolul la o rară înălțime. Sânt foarte meritate aclamările publicului la sfârșitul actului al III-lea, când d-sa citește scrisoarea despărțirii cu lacrimi și accente atât de dureroase și de omenește adevărate.

În rolul lui Richard de Rysbergue d. Bulandra ni se înfățișează ca un artist desăvârșit. O impresionantă și completă creațiune, nu un simplu joc de actor. De relevat scena mută dela sfârșitul actului întâi când Richard surprinde taina groaznică a mamei sale, scena dureroaselor explicații din actul al II-lea și indignării contra prietenului, apoi duioșia iertării din actul final, când se redeșteaptă toată dragostea fiului. —Pe baronul de Rysbergue l-a interpretat d. R. Bulfinski, cu măsura, convingerea și căldura sa obicinuită. —Debutul d-rei Alice Cocea în Compania Davila a fost întâmpinat cu multă simpatie și deșteaptă cele mai mari așteptări. Părăsind Teatrul Național unde, în lipsa unei îndrumări inteligente, poate că talentul său s'ar fi ofilit, tânăra artistă va profita de noul mediu și sântem siguri că în curând ne va uimi.

Lazăr Cosma.

DISCUȚII

POLITICA ȘI CLERUL.

Nu arareori se aud în dreapta și în stânga strigăte îngrijitoare de felul acestora: „A pătruns politica în biserică“, „preotul nu trebuie să facă politică“, „preotul să-și vadă de biserică“ etc. Subsemnatul am meditat mult asupra acestei chestiuni, căutând a-mi da bine seama despre rostul politiceii în cler și dacă este mijloc eficace pentru a aduce lucrurile așa fel în cât preotul să nu se mai amestece în politică.

În cele ce vor urma mă voi sili să răspund la următoarele chestiuni:

1. Ce va să zică a face politică?
2. Este permis sau poate preotul să facă politică?
3. Trebuie preotul să facă politică?
4. Cari sunt argumentele contra, relativ la întrebarea No. 3?
5. Cari sunt argumentele pro, relativ la întrebarea No. 3 și
6. Care este singurul mijloc real pentru ca preotul să nu mai facă politică?

Răspunzând la aceste șase puncte de întrebare, cred că voi lămuri îndeajuns chestiunea politiceii în cler.

1°. Cuvântul *politică* pe care-l avem în limba noastră vine dela grecescul πολιτικός, η, ον, care înseamnă: cel ce se ocupă de afacerile publice, de interesele publice ale unei cetăți, ale unui Stat. *A face politică* așa dar înseamnă: a te interesa de afacerile publice, de afacerile Statului, al cărui cetățean ești.

2°. *Permis este sau poate preotul să facă politică, adică să se ocupe de afacerile Statului?* La întrebarea aceasta nimeni până în prezent n'a cutezat să răspundă negativ. Dar nici în viitor nu cred că se va găsi cineva, care să susție că preotul nu poate să facă politică. În adevăr, dreptul acesta de a face politică, adică de a se ocupa de afacerile publice, îl deține preotul din faptul că este membru al Statului, este cetățean. Și dreptul acesta de a face politică nimeni nu i-l poate refuza decât tot acela, care i l-a dat: Statul. Iar aceasta se întâmplă în cazurile în cari cetățeanul a dat dovadă de perversitate față de Stat și de ordinea, care trebuie a domni în Stat, din care pricină Statul, prin organul său judecătoresc, îi ridică dreptul de a mai participa la afacerile sale publice.

Deci preotul fiind cetățean, se poate ocupa de afacerile Statului.

3°. *Trebuie preotul să facă politică?* Aceasta este chestiunea asupra căreia s'a făcut cea mai mare discuțiune în timpul din urmă. Și cred a nu greși dacă ași afirma că chestiunea aceasta prezintă o controversă. Și afirm lucrul acesta cu atât mai mult cu cât asupra ei se poate răspunde și da și nu.

Mai mult încă: s'a și răspuns în mod controversat.

Așa de pildă chestiunea aceasta a fost discutată în mod controversat, în Senatul țării, în sesiunea anului trecut 1909, cu ocaziunea discuțiunii legii sinodale. Din analele parlamentare se vede că Înalt Prea Sfințitul Mitropolit Primat întâi și apoi Înalt Prea Sfințitul Mitropolit al Moldovei, au susținut că preotul nu trebuie să facă politică. Tot în același timp d-l senator Dissescu și apoi d. C. C. Arion au susținut contrariul. Mai anul trecut mi-aduc aminte că chiar un cucernic preot susținea prin „Universul“ că preotul trebuie să facă politică. Iar mai recent, un alt preot susține același lucru prin Revista bisericească „Viitorul“, a d-lui profesor universitar Bo-roianu.

4°. *Cari sunt argumentele contra?*

Argumentele pe cari le voi cita aci nu sunt din analele parlamentare, ci de prin Reviste ca „Amvonul“ și altele, unde s'a tratat chestiunea.

a. S'au adus ca argument cuvintele Apostolului: „Toate-mi sunt permise, dar nu toate-mi folosesc“.

b. Preotul, amestecându-se în luptele politice, de multe ori alunecă în extremități, știrbindu-și astfel demnitatea sa preoțească.

c. Preotul este al tuturor, nu numai al unora. Prin faptul că manifestă simpatie pentru un partid, va fi în dezacord cu cei cari au alte credințe politice. Deci preotul încetează de a mai fi al tuturor.

Cam acestea sunt în esență argumentele celor ce susțin că preotul nu trebuie să facă politică.

Să rămânem puțin în jurul acestor argumente, să le privim de aproape și să vedem dacă ele pot rezista în fața unei critici drepte și nepărtinitoare.

Să începem cu cel din urmă:

a. *Preotul trebuie să fie al tuturor, nu numai al unora.*

Teza aceasta este nu se poate mai justă. Da, preotul trebuie să fie al tuturor. Lui toți îi zic: *părințe*; deci este al tuturor tată, iar toți îi sunt lui fii.

Aceasta se înțelege. Ceeace eu nu înțeleg, căci nu se poate înțelege, este lucrul acesta: Pentru care cuvânt preotul ar încetă de a mai fi al tuturor, din momentul în care și-ar manifesta și el preferința pentru cutare principiu politic? Mi se va răspunde: pentru cuvântul că toți aceia cari n'ar împărtăși principiile politice, cu cari simpatizează preotul, s'ar găsi în dezacord cu preotul, iar dezacord între tată și fii nu poate să fie, nu trebuie să fie.

Tot în această ordine de idei, cei cari susțin asemenea argument, conced preotului dreptul d'a face politică, însă o politică de conștiință, o politică misterioasă, o politică pe tăcute, ca să mă exprim mai bine.

Ei bine, contra acestei susțineri eu mă ridic cu energia sufletului adevărat creștin, mă ridic în virtutea idealului creștin.

În cazul că s'ar apropia alegerile, după cum și acum sunt aproape, dacă s'ar duce candidatul X, care aparține cutărui partid politic, la un preot și i-ar cere votul, după teoria de mai sus, a politiceii misterioase, preotul trebuie să-i făgăduiască. Și dacă ar

veni și al doilea și al treilea candidat și chiar al patrulea și al cincilea, căci avem astăzi cinci partide, le-ar fâgădui la toți pe rând, cu toate că nu-l va da decât unuia. Ei bine, în cazul acesta preotul nu se pune în contradicție cu sine-și și chiar cu divinul nostru Mântuitor, care în orice împrejurare a spus adevărul fără înconjur și l'a spus cu atâta hotărîre și tărie, încât a primit și moartea pentru *adevăr*. Iar noi urmașii săi să hrănim lumea cu minciuni? Cum s'ar putea califica fapta aceasta? Și într-un cât adică ar fi și pentru preot și pentru partide mai recomandabilă politica misterioasă decât cea pe față?

Dacă e pe față, cred că e mult mai preferabilă și pentru preot, care nu joacă rolul mincinosului și pentru candidat, căci nu mai poate fi înșelat, comp-tând în mod sigur pe oameni hotărîți numai.

Da, dar dacă te manifesti, măhnești pe aceia cari sunt de alte credințe politice și cari n'ar mai sta cu tine în raporturi strânse. A nu-ți manifesta preferința, de multe ori este imposibil, așa cer împrejurările. Dar Mântuitorul nu și-a manifestat de multe ori preferința sa? Cercul intim ce-l făceau în jurul său Apostolii Petru, Iacob și Ioan, ce era altceva decât manifestarea unei atențiuni mai intime? Și totuși n'a măhnit cu aceasta pe ceilalți apostoli.

Dar prin faptul că te-ai manifestat în politică, eu nu cred că ai putea măhni pe cineva. Și nu cred pentru următoarele motive:

1) Dacă preotul este la sat, se știe că la sate aproape nu se face politică. Mai mult încă, un preot inteligent niciodată cred că nu va face politică în satul său și cu enoriașii săi, ci la reședință și la anumite epoce și ocaziuni.

2) Dacă preotul este la oraș, orașenii sunt oameni culti și deci în măsură a pricepe că orice partid politic nu are altă năzuință decât realizarea a cât mai mult bine pentru toți cetățenii. Deci preotul lucrând și el într-un partid pentru înfăptuirea bine-lui obștesc, lucrează în interesul tuturor și iată prin urmare că el nici în acest caz nu încetează a fi al tuturor.

Din cele ce s'a spus cred că argumentul acesta nu este temeinic.

b. S'a zis: Preotul, făcând politică, dade în extremități și-si sdruncină demnitatea sa preoțească.

Aici este locul a spune că politica se poate face în două feluri: manifestându-ți simpatia ta în mod demn și academic, sau luând steagul și conducând convoiul, ori chiuind de bucurie sau insultând pe adversar. O politică academică și demnă nu știu într-un cât și de ce ar știrbi demnitatea preotului. Al doilea soi de politică înțeleg și eu că prăpădește prestigiul preoțesc.

Astfel de politică însă prea puțini preoți s'au găsit cari s'o facă. Și din faptul că s'au putut găsi câțiva preoți, cari să abuzeze în alegeri de demnitatea lor de preot, ce se poate deduce?

Se poate oare conchide că toți preoții vor face ca aceia, pentru ca să se ia hotărîrea ca nici un preot

să facă politică? Nici de cum. Și după cum din faptul că s'ar găsi câțiva preoți, cari să abuzeze în ceea ce privește vinul de pildă, nu poți hotărî ca nici un preot să nu mai bea vin, tot astfel pentru că unii preoți au abuzat de dreptul lor cetățenesc, nu poți ridica tuturor preoților dreptul acesta. Ceea ce e firesc și logic a se face în asemenea cazuri, e că cel abuziv să fie individual tras la răspundere, atât și nimic mai mult.

c. După cuvintele Apostolului: „Toate-mi sunt permise, dar nu toate-mi folosesc“, preotul nu trebuie să facă politică, căci nu folosește nimic.

Aici este aici. Din cele ce voi spune însă cu ocaziunea dezvoltării argumentelor *pro*, eu cred că, în mod mai mult decât evident, voi arăta că nu numai preotului, dar și bisericii însăși îi revine un câștig, un folos, din faptul că preoții fac politică.

Voi începe deci cu expunerea argumentelor *pro*.

Țin să declar dela început că numai primele două argumente sunt ale altora—voi și spune ale cui sunt—celelalte sunt argumente proprii, pe cari le-am formulat, în urma unei gândiri și observațiuni personale.

10. Preotul este și cetățean și deci în această a doua calitate, poate și chiar trebuie să facă politică. Preotul nu trebuie să facă politică în biserică, de pe amvon. În afară însă se poate manifesta ca oricare cetățean, neapărat ca un cetățean luminat și care știe să-și păstreze demnitatea. Așa au susținut d-nii Dissescu și Arion.

20. Ca cetățeni, preoții pot manifesta pentru oricine cred ei că au făcut bine bisericii și clerului și țării întregi; la nevoie pot chiar să sfătuiască pe enoriașii lor pentru cine să pună în urnă votul lor (Preotul Ioan V. Procopiescu-Caracal, Revista „Viitorul“, anul XIII, No. 3, 4.)

Din acest pasaj vedem ce crede un preot, un licențiat în teologie, în privința acestei chestiuni. El spune lămurit și categoric: preotul poate manifesta credința sa politică. Mai mult încă: poate chiar să facă propagandă pentru această credință, dacă e convins că va fi spre binele bisericii, al clerului și al țării. Dar adaugă sf. sa: „să nu facă politică din interes“.

Neapărat nu trebuie preotul, cum nici oricare alt cetățean, să facă politică având în vedere numai interesul său personal. Nu este cu puțință însă a exclude interesul personal și de clasă, dela baza unei acțiuni. E posibil că uneori acest interes va fi mai acoperit, mai puțin pipăibil, dar a nu fi de loc, nu se poate.

30. Ceea ce mai constrânge pe preot a face politică, este ca cel catolic, solitar; el are femeie, are copii și este ca cel catolic solitar, el are femeie, are copii și o mulțime de rudeni. Mai ales dacă are și el ambițiunea ca copiii și rudele lui să aibă situații mai bune în viață, îi este cu neputință să nu fie atras în mrejele politice, singura care te ridică unde nu te așteptai poate niciodată în viață și singura care e în măsură să îngroape pe vecie merite și caractere, cari nu i se pleacă. Iată dar cum situațiunea de

fapt a preotului ortodox, îl împinge vrând-nevrând în apele politice.

40. *Starea de fapt a bisericii ortodoxe.* Dacă biserica noastră ortodoxă s'ar afla în situațiunea celei catolice, s'ar putea trage de aci un puternic argument în contra politiceii în cler. În adevăr, biserica apuseană n'are nici o legătură cu Statul. Ea este de sine stătătoare, își are mijloacele ei proprii de existență. Biserica ortodoxă însă se află în Stat și în strânsă legătură cu el. Și legătura aceasta este așa de strânsă, încât fără Stat, biserica nici nu și-ar putea susține existența. Biserica primește dela Stat partea materială pentru a-și îndeplini rolul ei. Iar Statul, recte oamenii politici, pretinde pentru acest ajutor un mare amestec în treburile bisericești. Și cu toate că în dreptul bisericesc citim că Statul și biserica trebuie să se ajute reciproc, fiecare păzindu-și hotarele sale, totuși Statul nu-și poate păstra hotarele și de multe ori, ca să nu zic aproape în totdeauna, a făcut incursiuni în domeniul pur bisericesc. Astfel că cine cunoaște starea reală a bisericii noastre, știe ce mare influență are Statul în treburile bisericeii, în dauna singurei și adevăratei autorități în biserică, a ierarhiei instituită de divinul nostru Mântuitor.

Astăzi chiar autoritatea bisericească, ierarhia, este ingenunchiată în fața puterii lumești, care câștigă pe zi ce trece tot mai mult teren în ocârmuirea bisericeii, substituind actele sale actelor autorității bisericești.

Nu o singură dată la ocuparea vreunei biserice, s'a dat o adevărată luptă între puterea lumească și ierarhia bisericească, luptă care s'a sfârșit adeseori cu victoria autorității laice. Nu mai vorbesc de slujbașii bisericești, ca revizori, protoierei, subprotoierei etc., cari toți sunt oameni politici și puși în demnități de oamenii politici, nu de chiriarh. Și astfel stând lucrul, neapărat că un preot cu oarecari aspirațiuni și care vede că și în biserică dictează autoritatea lumească sau politică, singura care face și desface, nu este oare ispitit a face politică? Nu trebuie el vrând-nevrând să facă politică? Eu cred că da, căci altfel ar trebui să renunțe la orice aspirațiune, la orice ideal.

Iată dar cum preoții, unii pentru satisfacerea nevoilor lor familiare, iar alții pentru atingerea unui ideal, sunt nevoiți, deci trebuie să facă politică.

50. Dar și *interesul bisericeii chiar*, cere ca preotul să facă politică.

Să mă explic. Am spus: biserica noastră se află în Stat și strâns legată cu acesta. Interesele unuia sunt și ale celeilalte. Iar preotul, în calitatea sa de cetățean, ocupându-se de afacerile Statului, se ocupă și de ale bisericeii.

Politica preoților are drept urmare un bine și pentru biserică.

Iată cum: de îndată ce preoții au început a fi niște elemente mai culte, mai capabile în Stat, oamenii noștri politici și-au îndreptat privirile și asupra bi-

sericeii. Așa s'a născut legea clerului din 1893, lege care fără îndoială însemnează un pas înainte în dezvoltarea bisericeii noastre. Va zice poate cineva: Dar dacă preoții nu vor face politică, oamenii politici nu se vor ocupa și de biserică? Răspund categoric: nu. Căci nimic nu se poate obține decât prin mișcare. Cine nu se mișcă, nu câștigă nimic. Iar oamenii politici oricât de patrioți ar fi ei și oricât de dornici de binele public, totuși în acțiunile lor, în legiferările lor, eu nu cred că la baza năzuinții lor să nu fie și o cât de mică parte personală.

Nimeni de pildă nu tăgăduiește că legea clerului din 1893 n'a pornit din suflete mari și nobile, din suflete creștine, dar nu cred să nu se fi avut în vedere și simpatiile preoților, în vederea viitorului. Și chiar de am admite un suflet așa de înalt că a urmărit numai binele public, totuși interesul a venit dela sine.

Preoții au devenit în massă conservatori, au început și mai mult a face politică. Iar ca urmare a simpatiilor preoțești pentru partidul conservator, avem legea din 1906, care este a doua treaptă pe scara de dezvoltare bisericească. Iată deci un mare câștig pentru biserică. Căci ce câștig mai mare poate să obțină o instituțiune decât acela de a avea în slujba sa oameni luminați și cu demnitate?

Ași putea să mai adaug unele argumente de ordin secundar, mă opresc însă aci, căci s'ar prea lungi expunerea. Acum să răspunz la cea din urmă întrebare:

60. *Care este singurul mijloc real, care ar putea să facă ca preotul să nu se mai amestece în politică?*

Dacă m'ar întreba cineva pe mine personal ca să-i răspunz la această chestiune: Ce este mai bine, să facă preotul politică sau să nu facă? fără multă gândire i-aș răspunde: să nu facă.

Și dacă din cele ce am expus reese că preotul trebuie să facă politică, iar acum răspunz că în convingerea mea intimă cred că preotul n'ar trebui să facă politică, nu trebuie a crede cineva că nu știu ce spui, că mă pun în contrazicere singur. Nu. Preotul n'ar trebui să facă politică, dar în situațiunea de fapt a bisericeii noastre și cu moravurile țării noastre preotul nu poate să nu facă politică. Este constrâns de împrejurări, iar constrângerea ce este altceva decât trebuință. Deci, în situațiunea actuală preotul trebuie să facă politică.

Iar dela această necesitate se va putea sustrage preotul numai atunci când se va schimba starea actuală a bisericeii, numai atunci când nu se va mai vedea nevoit a sluji la doi domni. În momentul când preotul va atârna numai de chiriarhul său, așa cum a fost în toate timpurile și așa cum este firesc să fie, atunci numai se va realiza dorința tuturor cari susțin ca preotul să nu mai facă politică. Până atunci nimic nu se va schimba în bine, în mai rău poate. Până atunci nici chiriarhii noștri nu vor putea lua măsuri serioase și cu efect. Și nu vor putea, căci nu sunt singuri stăpâni în biserică și peste preoți. Și nu vor putea, căci dacă P. S. Lor vor ca preoții să nu mai facă politică, nu vor însă lucrul

acesta oamenii politici. Și cum va putea un chiriarh să pedepsească pe preotul X, care este partizan al principiilor politice liberale de pildă, care este a tot putinte azi, sau chiar și pe unul al politice conservatoare care va dicta mâine? Și chiar de va lua, eu cred că acele măsuri nu pot fi decât jumătăți de măsuri, sau măsuri indirecte. Iar cu asemenea măsuri îndreptare nu se poate aduce.

Chiriarhii nu-și vor putea recăpăta restituția în integritate, ca să zic așa, nu-și vor căpăta autoritatea deplină de altădată asupra preoților, decât atunci când biserica va avea un fond al său propriu și pe care să-l administreze singură, excluzând astfel orice amestec al puterii lumesti în afacerile ei. Deci cine dorește cu tot dinadinsul stărpirea politice din biserică, n'are decât să lupte în această direcțiune. Și lupta nu va fi atât de grea mai ales că sunt și printre oamenii politici mulți, cari au priceput necesitatea aceasta și cari cred că, buni patrioți și buni creștini fiind, nu vor ezita de a da sprijinul lor aceluia dintre ierarhii bisericii și preoților cari vor începe lupta. Cine însă va simți că n'are tăria sufletului pentru a duce această luptă și totuși va continua să strige în dreapta și în stânga, că preotul nu trebuie să facă politică, acela să-și amintească de acest dicton: „*Verba vocis praetereaque nihil*“.

Preotul Vasile G. Alexe
licențiat în teologie

NOTE ȘI INFORMAȚII

DISCURSUL TRONULUI ¹⁾

A fost odat' un rege prea de treabă,
Ce umbla tot pe jos, chiar ca un om,
Fără fanfară, fără majordom,
Fără ajutoranți... Mă rog, vă spun în grabă
Că, de se-amesteca 'n norodul prost,
Era așa, că parcă n'ar fi fost.

El la palat făcea gospodărie;
Nu da serbări, și-atunci când trebuia
Să dea vre-un prânz de gală, se servea
Cremvurști cu hrean ori Bismarci la cutie,
Căci, gândea el, toată democrația
Are de fundament economia.

— „Bre, nu ești rege serios—zicea
Adeseori ministrul cătră el—
Că n'o să poți s'o duci mereu astfel,
Doar porți pe cap coroană, nu uita;
Dela popor dotații multe ai
Pentru ca 'n ochi cu praf mereu să-i dai.“—

Dar regele nu asculta; era
Om sincer: zicea bere și brânză ca oricare;
Că-i primul cetățean se mândrea tare,
Și-ajunse atât de bine 'n țara sa
În cât își striga singur bucuros
Alături de popor 'n stradă „jos“.

1) *Trilussa*, autorul acestei satire, „*Er discorso de la Corona*“ — publicată zilele trecute, cu prilejul deschiderii Parlamentului italian — este unul din cei mai gustați poeți dialectali ai Italiei. A scris în dialectul românesc: *Sonetti, Favole romanesche*, etc.

Când Parlamentul țării s'a deschis,
El a ținut știuta cuvântare;
Dar n'a citit minciuni strălucitoare,
Care dispar apoi ca și un vis:
—De astă dată—zise—n'aș fi eu,
De nu le-aș spune-o verde 'n felul meu.

Și începui așa:—„Domni Deputați!
Cred în definitiv că sunteți toți
Adunătură de măgari și hoți,
Ca și ceilalți ce fură măturați.
Dar, oricum, ați ajuns aici: poporul
—V'a ales să-i fiți voi cârmuitorul.

„Știu bine ce minciuni ați spus voi țării,
Și ce-ați făcut pentru un biet mandat
Și câte mari idei v'au inspirat
Cârciumarii, arendașii și bancherii....
Dar, oricum, ați ajuns, v'am spus; cu fală
Voi oglindii voința națională.

„Deci, dați-i înainte! Ministerul
Va face orice fel de josnicie,
De-i veți lăsa suprema bucurie
Să stea la cârmă pân' ce-o trece gerul;
Boeri ori mitocani de vor veni
Atunci, în țară tot necaz va fi.

„Din parte-mi nu vă cer la răfuială
Decât doar să-mi dați pace; pentru rest
Faceți orice; eu n'am glas de protest,
Știu bine meseria mea regală:
Domnesc nu guvernez și deci regește
Eu decretez și-apoi tac ca un pește.

„Eu inaugurez doar monumente,
Primesc moțiuni, adrese, apanagii,
Și nu voi să-mi periclitez desagii
În lupta dintre părți intransigente.
Vam spus: Certați-vă cât v'o plăcea,
Eu știu că-s mult mai sigur de-oiu tăcea.

„Republica pierit-a ca 'n povești;
Acum pân' și nebunii sunt dinastici;
Socialiștii.... au fost băeți elastici
Și-au devenit buni slujitori domnești;
Și popa dintre cei mari peste popi
Nu știe dacă merge ori dă 'n gropi....“—

În acest loc Monarchul privi'n sală
Și o văzu pustie: rând pe rând
Eșise deputații toți, lăsând,
În semn de protestare, sala goală.
— „A, foarte bine—zise—în sfârșit
Văd și un Parlament demn și cinstit!“

După *Trilussa*, din italienește de C. H.

† **Angelo Mosso**.—Celebrul fiziologist italian, mult prețuitul profesor al universității din Turin. Angelo Mosso, a încetat din viață la 24. Noembrie la Turin, în vârstă de 64 de ani.

Mosso a fost elevul marelui fiziologist, profesorului dela Leipzig, Ludwig, sub direcția căruia începe primele sale încercări, obicinuind și apreciind importanța înregistrării grafice. În laboratorul acestuia cōncepe Mosso ideea pletismografului, prin care se înregistrează bătăile inimii, mișcările respirației, tremurările musculare, iuțea vorbirei, a gândirei, a percepțiunii, etc.

În 1876, întors în Italia, e numit profesor la Turin în locul lui Moleschot, chemat atunci chiar, la Roma.

Activitatea lui Mosso pe terenul vast al fiziologiei a fost foarte variată. Intr'o scurtă notiță ne va fi cu greu să o rezumăm și să o caracterizăm.

Punctul culminant al cercetărilor lui este în fiziologia mușchiului. Construind ergograful, constată curba oboselei mușculare și stabilește legea epuizării. Studiază de asemenea oboseala nervoasă și influența oboselei psihice asupra forței mușculare.

Studiind fiziologia creierului ajunge la prețioase concluziuni asupra activității cerebrale și raportul ei cu circulația.

El a înregistrat, în interesante grafice, mișcările creierului în timpul somnului, în timpul procesului vorbirei, în timpul unei emoții puternice etc.

Multe sânt publicațiile lui asupra raporturilor dintre fenomenele fizice și intelectuale.

Pentru trebuințele cercetărilor sale, concepe mai multe aparate în afară de ergograf și pletysmograf cari au înlesnit multe cercetări în domeniul fiziologiei.

Balanța lui Mosso, phonometrul, sphygenograful, myotmometrul ș. a, sânt instrumente cari multă vreme vor rămânea legate de numele lui Mosso.

Mai toate rezultatele cercetărilor lui au trecut dincolo de laboratorii speciale și s'au răspândit, prin diferite colecții de vulgarizare, în marele public.

Numele lui Mosso este astăzi cunoscut în toată lumea.

Dintre ultimele lui produceri, putem aminti două cari au interesat foarte mult diferitele cercuri intelectuale. Este vorba de *Fiziologia unui om pe Alpi și Exercițiile fizice și dezvoltarea intelectuală*. În cea dintâi comunică rezultatele unei expedițiuni științifice pe vârful Muntelui Rosa. Se găsesc date asupra respirației, circulației sângelui, oboselei în raport cu înălțimile. Partea importantă a lucrării este însă rezolvarea chestiunii așa de însemnate a ametelei pe munți. Ea provine din oboseală și din scăderea acidului carbonic din sânge prin rarificarea progresivă a aerului în raport cu înălțimea.

Cea de a doua este cuvântul cel mai cald și mai complex ce s'a putut rosti de către un om de știință, asupra importanței educației fizice.

În secolul acesta când pe de o parte toate țările caută cu îngrijorare salvarea popoarelor prin cât mai serioasă și îngrijită educație fizică, iar pe de altă parte viețuirea în aer liber și urcarea munților—turismul cu o expresie mai uzitată—devine din ce în ce mai răspândit, era foarte firesc ca documentarea științifică a folosului pentru dezvoltarea individului a amândoror acestor două genuri de exerciții, făcută de celebrul fiziologist, să fie îmbrățișată cu cea mai mare căldură și destul de repede să-și facă drum câștigând adepți în cercurile cele mai depărtate.

Din operele lui Mosso s'au tradus în limba franceză: *La neur. Etude psycho-physiologique*;

La fatigue intellectuelle et physique;

L'éducation physique de la jeunesse și

Les exercices physiques et le développement intellectuel.

Cea mai mare parte din publicațiile lui Mosso au apărut în revista sa de fiziologie „*Archives italiennes de Biologie*“ pe care a fondat-o la 1882; revistă care apare în limba franceză și care ocupă un loc de frunte între publicațiile periodice similare.

Cercetător neobosit, profesor eminent, scriitor clar și atrăgător, Angelo Mosso va rămânea mult timp un luceafăr al științei italiene și unul din stâlpii de razim pe care s'a înălțat știința fiziologiei.

Asupra poeziei noastre de azi.—În ultimul număr al revistei literare „*Lucafașul*“ (No. 23, 1 Decembrie 1910) d-nul Ilarie Chendi vorbind despre ultimul volum de versuri al d-lui Corneliu Moldoveanu, „*Cetatea Soarelui*“ se exprimă cu privire la poezia de astăzi în termenii următori.

Cităm textual:

„Totuși, văzând trista soartă ce o au astăzi aproape toate volumele de versuri ale *plăpânzilor noștri contemporani*¹⁾, nu ne putem suprima întrebarea atât de firească: ce se face, mă rog, cu atâta poezie, câtă se tipărește, dacă ea nu intră de loc în vasta noastră țesătură socială și nu-i servește la nimic? Iată clasicii noștri; ei erau așa de populari, ca manuscris inedit; versurile lor circulau, transcrise, din mână în mână, fără să aibă nevoie de editori și de opere complete. Iată Bolintineanu, cel cu o formă atât de greoaie, încât l'ar întrece astăzi, sub raportul limbei, cel mai nevoiaș famen decadent, cum umplea el, decenii de-a rândul, văile românești de pretutindeni cu baladele sale. Aceia aveau un rost pozitiv pe pământ și aveau energie inerentă în scrisul lor, sevă roditoare de idei și sentimente, cu toată primitivitatea lor de formă.

Astăzi însă, când mijloacele de versificare sunt mult mai rafinate, *poezii atârână în văzduh, sunt fluturi din zare și vibrații fără urme și fără rădăcini mai trainice în sufletul mulțimei. Căutăm zadarnic împrejur, în orice grupare și la orice revistă, căci nu găsim decât cazuri de tot izolate, ca versurile să aibă răsunet pătrunzător, să deștepte îndemnuri puternice și să tae drumuri în viața noastră publică.*

„*Mulțimea nu-i primește pe poeți!*“

Are un mare noroc d. Ilarie Chendi că au încetat din viață poate prea timpuriu dar de sigur și înainte de ajungerea scopului propus, tovarășele *Cumpăna* și *Falanga* și că *Societatea scriitorilor români* s'a rătăcit și nu o mai aflăm nicăeri, căci ar fi plătit de sigur scump această *necumpănită* afirmare cu privire la poezia noastră de azi...

Cercetarea paternității în Franța.—Se știe că parlamentul francez e pe cale să voteze legea pentru cercetarea paternității, lege primită cu multă simpatie în lumea feministă mai ales.

Iată însă că Rémy de Gourmont, unul din spiritele libere cele mai distinse, aduce în No. recent al revistei *Mercure de France*, cele mai neașteptate argumentări împotriva acestei legi.

El numește legea aceasta cea mai perfidă din câte s'au făcut vreodată, aceea care va fi destinată să întoneze domnia veșnicei neîncrederi în sufletul bărbatului, față de femeie. Sub pretext că va apăra pe femeie împotriva ei însăși și a bărbatului, noua lege va face din orice fată o sperietoare.

Să se arate un bărbat, în lume, cu o fată, va deveni o temeritate, iar șiretlicul îl va învăța pe bărbat să se aperse de seducțiunea feminină.

Legea de față va da îndrăgostiților alura unor criminali. Feministele, cari socotesc această lege ca o izbândă, dată fiind ura lor împotriva dominației masculine, vor recurge la un întreg arsenal de șantagii, insinuări, cari de cele mai multe ori vor forma singurele dovezi în instanță.

S'ar fi putut face ceva mai bun, spune Remy de Gourmont: să se puie în Cod cam acestea: „E tot pe-atât de firesc să vezi o femeie făcând copii, cașicum ai vedea un măr făcând mere. Acum, că femeia aceasta e măritată sau ba, odată cu nașterea unui copil ea de-

1) Sublinierile sânt făcute de noi.

vine de-opotrivă demnă de respect, pentru că de-opotrivă ea ascultă de vocațiunea ei naturală. Căutarea paternității e interzisă, căci copilul aparține doar mamei, de care el este o dependență. Salariile normale plătite femeii vor fi mărite de către Stat cu o indemnizare egală, când femeia e însărcinată sau când crește copiii cari vor rămâne mereu în sarcina ei. Căsătoria e un ceremonial liber, nerecunoscut de societate. Legea nu recunoaște de-aseenea nici un delict sexual, ca adulterul, prostituția, etc., delictele-acestea ne-având nici un sens într'o civilizație în care cele două sexe, de-opotrivă de libere, n'au alte responsabilități decât acelea pe cari și le asumă în chip voluntar“.

Distinsul cugetător declară în cele din urmă, că nu-și face iluzii asupra oportunității sau probabilității de realizare a proiectului său. Ne spune că a scris doar o pagină care să dea de gândit cugetătorilor.

REVISTA REVISTELOR

Din „La Revue“ aflăm că Alfred Binet, cunoscutul psiholog, a ajutat cu colaborarea lui pe André de Lorde, la scrierea unei drame care îngrozește pe parisieni la teatrul „Sarah Bernhardt“. André de Lorde e cunoscut de mult prin felul extravagant, cu care a voit să reînvieze melodrama, servindu-se de mijloace psicho-fiziologice, cari sunt în stare să sdruncine chiar nervii unui parisian. Cu o crudă ironie, cronicarul revistei își amintește de majestatea senină a teatrului clasic și pare a se întreba îngrijat: unde mergem?

Întrebarea e justificată; nu știm însă dacă și îngrijorarea e tot atât de îndreptățită.

E indiscutabil, că drumurile vechi, înflorite și pline de pace, pe cari le-a bătătorit atâta vreme arta omească, încep să fie acum părăsite. Tendințe nouă cer alte căi; o artă nouă începe să se înfiripeze.

Incercările, la cari asistăm, pot fi—firește—multora neplăcute, și, de foarte multe ori, nereușite,—dar nu-i mai puțin adevărat, că în ele, un istoric psiholog poate vedea tendința firească a sufletului omenesc de a apuca o îndrumare nouă. Nimeni nu poate da, în această chestiune, o sentință categorică.

Și, chiar cronicarul nostru refuză să pue cele două arte în cântarul unei comparațiuni.

Tot în „La Revue“ se începe un istoric—foarte plăcut expus—al artei conversațiuni în Franța. E, neapărat, o artă în a conversa, și, indiscutabil de-aseenea că e de origină specific franceză. Fiecare nație are un fel de ocupațiune, intelectuală sau practică, care-i e caracteristică, francezul conversează.

A studia istoria conversației, însemnează a privi o parte însemnată din desfășurare vieții particulare franceze. Ea poate să intereseze pe oricine.

În *Revista Democrației Române*, d. G. Diamandi scrie despre d. *Il Chendi*, care a publicat în „Luceafărul“ o critică a piesei „Bestia“, înainte de a fi fost jucată sau tipărită:

„Vorbind de „Bestia“, d. Chendi îmi bănuiește că sunt „prea violent în limbaj, prea brutal în tendințe și prin urmare prea puțin artist“. După această frază, mărturisesc că nu am mai avut curiozitatea să citesc restul articolului. Recunosc și eu că „Bestia“ are multe, foarte multe cusururi și goluri mai ales în actul al IV-lea care va fi modificat. Dar când d. Chendi spune că cineva nu este artist fiindcă e violent

în limbaj și brutal în tendințe, aceasta înseamnă o lipsă de cultură, o mediocritate de gândire și o mlădiere de caracter, care mă face să dau d-lui Chendi sfatul să se lese de critică și să se apuce de făcut dulceturi, alifii și cosmeticiuri.

Și fiindcă d-sa are o așa anemică concepție a artei, nu-i voi urmări critica, căci altfel văd eu arta și viața și nu ne vom înțelege.

D. Chendi istorisește un sfârșit al dramei, care nu există.

Întreb pe autorii dramăți, pe criticii noștri și pe oricine, dacă e permis cui-va să citeze ce nu este, după cum întreb dacă e permis să se critice o lucrare care e încă la tipografie? Eu numesc asemenea procedeul critică cu efracție, cu spargere.

„Bestia“ nu era depusă la librărie, corecturile nu erau făcute și d. Chendi procurându-și pagini culese, îndrăznește să critice ce nu era sfârșit.

Nu știu cărui motiv a cedat d. Chendi, când a comis această urâciune și îmi e cu neputință să discut cu omul în stare să comită asemenea indelicatețe, fie ea numai literară“.

În *Convorbiri literare*, Noembrie, găsim două scriori preschimbate între răposatul Ed. Gruber și d. Titu Maiorescu. Gruber cu aspirațiuni la studii înalte, dar strimtorat în mijloace, cere în fraze frumoase, sfatul d-lui Maiorescu. D. Maiorescu răspunde solicitatorului, tot în fraze frumoase, cu sfaturi à la Seneca.—Interesante notițele istorice pe care le publică d. N. Bănescu asupra începuturilor *școlii centrale* din Craiova.—De relevant paginile d-lui Mimitre N. Micescu: contribuire la studiul voinței.—D. Bogdan-Duică continuă studiul său asupra școlii normale, asupra căruia vom reveni când studiul va fi terminat.—Începutul unui discurs *cuvinte către studenți* (nesemnat) într'un stil foarte afectat.—În *cronica școlară*, S. M. face o distincție judicioasă între exagerările și părțile cele bune ale activității extrașcolare.

În „Luceafărul“ No. 23 d. Il. Chendi scrie următoarele despre volumul de versuri „Cetatea Soarelui“ al d-lui Corneliu Moldovanu:

„El face parte din seria lungă de *colecțiuni de versuri*, cari, lipsite fiind cu totul de substanțialitate, nu sunt menite să dăinuiește și să se încetățenească. Le lipsește înainte de toate corpul însuș, sau subiectul vizibil și totul este mai mult o destrămare de senzațiuni vagi, dintr'o lume anemică, un joc de pulbere și lumini, proiectat pe un fond așa de incert, ca la toți scriitorii, cari nu prea au ce spune. Imperiul d-lui Moldoveanu e visul, și este atmosfera de ceață și de lipsă de voință. Iar fără substanță, care alcătuiește materia primă în orice operă poetică; fără o limpezime, care-ți face posibilă sistematizarea și închegarea gândurilor; fără o voință, pentru a impune prima, poeziei mai multă putere emoțională,—cum o să poți să-l treci printre poeții cu rol mai pronunțat?“

N. R. R.

Colecțiunea primelor opt volume din Noua Revistă Română se găsesc de vânzare la Administrație, pe prețul de 5 lei volumul.

FINANȚE ȘI COMERȚ

„Banca Românească“

Trăim încă în epoca organizării creditului comercial în România.

Mai ales în ultimii 3 decenii, dela înființarea băncii noastre de emisiune (*Banca Națională*) încoace, progresele în direcțiunea organizării și dezvoltării creditului nu se pot nega: mai toate băncile noastre comerciale și-au luat ființă între 1890, în deosebi între 1900 și 1910.

S'au organizat institute de credit în Capitala țării—cu filiale în centrele comerciale (Brăila, Galați și Constanța etc), prin ajutorul capitalului străin. S'au ivit, în orașele provinciale, bănci comerciale modeste, din inițiativa românească cu mijloace românești,—și au mers propășind în majoritatea lor, mărinduși capitalul și cercul lor de activitate.

Aceste din urmă, băncile provinciale, dacă nu intrau în legătură de operațiuni cu banca de emisiune, și chiar dacă aveau un credit deschis la ea, mai găseau drumul către una sau altă instituție fruntașă de credit comercial din București.

Acum, un număr considerabil de bănci provinciale, — dacă nu ne înșelăm: 18,—mai ales din Muntenia, dar și din Oltenia și Moldova, participă cu tot interesul la înființarea unei bănci centrale, despre care se vorbește atât de mult, și atât de mult bine,— sub denumirea de „*Banca Românească*“.

Această bancă va avea un capital social, împărțit în acțiuni, în parte nominative, în parte la purtător, în valoare de 12.000.000 lei.

Ea își începe activitatea cu o putere, care egalează pe aceea a Băncii Naționale când a luat ființa.

Din capitalul inițial, s'a subscris până acum C-a 10½ mil. lei.

Noi credem că în curând capitalul se va subscrie pe deplin—și ceea ce e deosebit de important, se subscrie aproape exclusiv de instituțiuni românești și de către capitaliști români.

Noua bancă își are rațiunea de a fi.

Desigur că ea va intra în concurență cu marile bănci comerciale din București și de la început are mari sorți de izbândă.

Inițiată sub ocrotirea Băncii Naționale,—ea va găsi un sprijin puternic bănesc; întemeiată prin contribuirea băncilor provinciale, își are o clientelă originală,—o clientelă care până astăzi a fost dată pe mâna băncilor comerciale străine.

„*Banca Românească*“, bine îndrumată, va putea juca un rol important în organizarea creditului nostru comercial,— mai ales în provincie, apărând ea o federală, ca o bancă centrală, a băncilor provinciale.

Prin ea, băncile provinciale poate, cu vremea, vor fi în stare să reducă dobânda, care astăzi de multe ori trece peste 12 și ajunge chiar până la 18%.

Și din aceste considerațiuni, noi ne bucurăm de înființarea „*Băncii Românești*“.

În organizarea și consolidarea creditului comercial, sunt încă multe goluri de împlinit. Și când vedem că aceste goluri se înlătură prin puterile capitalurilor naționale, unii „economisți burghezi“ au dreptul să și exprime bucuria lor.

Dealtminteri, îmbelșugatul an agricol va însemna un an de record, intrucât privește marile număr al băncilor comerciale, care s'au născut în cursul său.

Capitalul mobilier s'a mărit, iată ce reese din această perioadă excesiv de bogată în înființarea de institute financiare. Treceam printr'o adevărată „*Gründungs-periode*“ a băncilor.

Și cu mărirea capitalului mobilier, dobânda va tinde să scadă, iar producțiunea și spiritul de întreprindere vor avea partea lor însemnată de beneficiu.

I. Visternicu

TÂMPĂRIA C. MIHAILESCU & BALOȘAN

ABSOLVENT AL ȘCOALEI SUPERIOARE DE ARTE ȘI MESERII DIN BUCUREȘTI

PREMIAT LA EXPOZIȚIA DIN 1903 ȘI 1906

EXECUTĂ ORI ȘI CE LUCRĂRI DE ACEASTĂ BRANȘĂ CU PROMPTITUDINE ȘI ACURATEȚĂ.

AVÂND 20 ANI PRACTICĂ ÎN STRĂINĂTATE

ATELIER ȘI CASA PROPRIE

15, STRADA ȘERBĂNICĂ.— BUCUREȘTI.— STRADA ȘERBĂNICĂ, 15.

MARCO DATTELKREMER

STRADA CAROL, 62 (vis-à-vis de Hotel Regina)

CEL MAI ASORTAT MAGAZIN DE MOBILAT DIN ȚARĂ

COVOARE, DRAPERII, PERDELE, PĂREȘURI, LINOLEUM, etc., etc.

SOBE cele mai perfecționate BELGIENE ȘI GERMANE

DORMITOARE, SUFRAGERII, SALOANE, BIUROURI, etc.

— MAȘINI de CUSUT cu prețurile originale ale Fabricii. —

PREȚURI REDUSE ȘI ABSOLUT FIXE.— VÂNZARE ȘI ÎN RATE.

Editeurs •

ZANICHELLI de Bologna, ALCAN de Paris, ENGELMANN de Leipzig, WILLIAMS et NORGATE de Londres.

„SCIENTIA”

REVUE INTERNATIONALE de SYNTHÈSE SCIENTIFIQUE.

Direction : G. BRUNI — A. DINISI — F. ENRIQUES
A. GIARDINA — E. RIGNANO

4 numeros par an, de 280—300 pages chacun.

On se plaint de plus en plus des etrets de la spécialisation à outrance à laquelle les hommes des sciences sont condamnés. *Scientia* a été fondée en vue de contrebalancer ces fâcheux effets. Elle publie des articles qui se rapportent aux branches diverses de la recherche théorique, depuis les Mathématiques jusqu'à la Sociologie, et qui tous sont d'un intérêt général : elle permet ainsi à ses lectures de se tenir au courant de l'ensemble du mouvement scientifique contemporain.

Scientia, qui est dans sa quatrième année d'existence, a conquis du premier coup la faveur du monde savant, grâce à la collaboration qu'elle s'est assurée des autorités scientifiques le plus éminentes de l'Europe et de l'Amérique. Elle a publié, outre les articles de ses directeurs : MM. Bruni, Enriques, Dionisi Rignano, des travaux de MM. Poincaré, Picard, Tannery, Voerr, Boutroux, Borel, Fabry, Zeuthen, Zeeman, Arrhenius, Gorges Darwin, Lowel, Ritz, Seeliger, Soddy, Ostwald, Wallerant, Lehmann, Schiaparelli, Clamician, Raffaele, Foà, Höber, Galeotti, Ebstein, Demoor, Asher, Fredericq, Lugaro, Delage, Caullery, Rabaud, Driesch, Wiessner, Haberlandt, Bohn, Claparède, Janet, Rey, Pikler Cunningham, Westermarck, Kidd, Landry, Vilfredo Pareto, Achille Loria, Sombart, Carver, Oppenheimer, Meillet, Bortkiewicz, Riccobono, Philippe Sagnac, Salomon Reinach, Simmel, Scialoja, etc.

A partir de janvier 1909 *Scientia* joint au texte principal, portant les articles dans la langue de leurs auteurs, un supplément avec la traduction française de tous les articles allemands, anglais et italiens. Elle est ainsi accessible à quiconque connaît la seule langue française.

Prix de l'abonnement :

25 francs. — 20 mk., — 20 sh.

Direction et Rédaction : Milan, Via Aurelio Saffi, 11

VILLE DUILIU ZAMFIRESCU

2, STRADA ZORILOR, 2
Palatul Muntelui de Pietate
TELEFON No. 25 97

Vinuri de cea mai superioară calitate

LOCAL DE CONSUMAȚIE

Serviciu la domiciliu

Angroșiștilor li se acordă rabat

Boalele Intestinului

DIAREEA (LA COPII ȘI ADULȚI), DIZENTERIA COLICELE, FURUNCULOZA, ECZEMA ȘI TOATE BOALELE CE PROVIN DIN Infecțiunile Intestinale

SE TRATEAZĂ ADMIRABIL PRIN

LACTOFERMENT

(Bulion paralactic)

APROBAT DE CONS. SANITAR SUPER.

ZILNIC PREPARAT PROASPĂT NUMAI LA
LABORATORUL Dr. ROBIN

5, Str. I. C. Brătianu 5. — Telefon.
Un flacon 2 lei. In provincie contra mandat 2,50
Cereți prospecte gratuite

SANATORIUL

Dr. GEROTA

CONSRUI ȘI MONTA

Special pentru tratamentul boalelor chirurgicale

OPERAȚIUNI ȘI FACERI

Bulevardul Ferdinand 48, București

TELEFON 1/44

Cea mai ingenioasă mașină de scris este

„YOST”

Singura care scrie fără panglici

MODEL 10: cu claviatura dublă.

MODEL 15: cu scrisul vizibil și claviatura simplificată.

Cu tabulator pentru tablouri, devize, etc. Cu adaptator pentru scrisul în mai multe culori.

BUCUREȘTI

Calea Victoriei No. 54.

TELEFON

Ciocolata și Cacao Zamfirescu

Sunt preferate de cunoscători